

**Elaboroidun ja selkokielisen tekstin vertailu
alkeistason S2-aikuisopiskelijan näkökulmasta.**

Alina Niukkanen

Maisterintutkielma

Suomen kielen ja suomalais-ugrialaisten

kielten ja kulttuurien maisteriohjelma

Suomen kieli ja kulttuuri

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2022

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Aiempaa tutkimusta ja keskeisiä käsitteitä	4
2.1	Kotoutumiskoulutus	4
2.1.1	Kotoutumiskoulutuksen hitaan polun oppijat	5
2.1.2	Työelämä- ja yhteiskuntataitojen opetus	8
2.2	Opetustekstit	12
2.2.1	Materiaalien autenttisuus ja muokkaaminen opetustarkoituksissa	12
2.2.2	Yksinkertaistaminen ja selkokielistäminen	13
2.2.3	Rikastaminen ja elaborointi	16
2.3	Ymmärrettävyys ja ymmärtämisen taustatekijät	20
3	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	26
4	Aineiston analyysi	31
4.1	Elaboroitu teksti	31
4.1.1	Tekstin elaborointi	31
4.1.2	Sanaston elaborointi	35
4.2	Selkokielisen ja elaboroidun tekstin vertailu	39
4.3	Tehtävävastausten analyysi	45
4.3.1	Sanastotehtävä	45
4.3.2	Oikein-väärin-tehtävä	50
4.3.3	Opiskelijoiden omat arvioinnit teksteistä	51
4.3.4	Muut tehtävät	53
5	Johtopäätökset ja pohdinta	56
	Lähteet	59
	Liitteet	65
	Liite 1. Elaboroitu teksti ja integroitu sanastotehtävä	65
	Liite 2. Tehtävät	67

1 Johdanto

Tutkielmassani tarkastelen elaboroidun opetustekstin ymmärrettävyyttä S2-aikuisopiskelijan näkökulmasta. Tarkoituksena on pohtia, miten tekstin ymmärtämistä on mahdollista edistää, ja voiko elaboroimalla tukea ymmärtämisen prosessia. Tekstin muokkausta elaboroimalla ja sen vaikutusta luetun ymmärtämiseen ei ole tutkittu Suomessa paljon. Menetelmän esitteli Katriina Rapatti ensin maisterintutkielmassaan (2007) ja sen jälkeen eri artikkeleissa (2008; 2009). Elaborointia nähdään selkokielistämisen vaihtoehtona, koska se rikastuttaa alkuperäistä tekstiä mm. parafrasien, toiston ja esimerkkien avulla. Rapatin (2008: 77–81) mukaan elaboroitu teksti toimii lukijan keskustelukumppanina, se avaa vaikeat käsitteet ja osoittaa selkeästi asioiden väliset syy-seuraussuhteet. Tällaisten muokkausten takia usein tekstistä tulee pitkä. Selkokielistämisen periaate on toisenlainen: tekstin pituutta karsitaan, lauseita lyhennetään, tarpeeton tieto poistetaan, vaikeiden sanojen ja rakenteiden sijasta valitaan helpot. Aiemmin elaborointia ovat tutkineet myös Yano, Long ja Ross (1994), Urano (2000), Oh (2001), Long (2015) ja De Lence (2010). Tutkimusten tulokset ovat osoittaneet, että elaborointi tukee luetun ymmärtämistä ainakin yhtä hyvin kuin selkokielineen teksti, mutta vieraan kielen opiskelijoille se tarjoaa paremmat mahdollisuudet oppia uutta tarjoamalla autenttiselle kielelle ominaisia rakenteita.

Aiempien tutkimusten kohteina ovat olleet joko peruskoulun L2-oppijat (Oh 2000; Rapatti 2008) tai edistyneemmän tason yliopisto-opiskelijat (Yano, Long, Ross 1994; Long 2015; De Lence 2010). Tutkin elaboroinnin menetelmää alkuvaiheen S2-aikuisopiskelijan näkökulmasta. Tutkimukseeni osallistui kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheen hitaasti etenevän ryhmän opiskelijoita, ja tekstin aiheeksi valikoitui työnhaku. Työnhakuun liittyvä tieto on hyvin tärkeää aikuisille ihmisille. Maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta sillä on vielä enemmän merkitystä, koska työllistymistä usein pidetään onnistuneen kotoutumisen merkinä (Kivelä 2009: 60). Lisäksi työ on aikuiselle tärkeä itsensä toteuttamisen mielessä. Työllistyminen edellyttää usein hyviä työnhakutaitoja, johon liittyy myös erikoissanaston tuntemusta. Maahanmuuttajan pitää tietää, mistä työpaikkoja löytyy, miten työnhaku etenee, mikä on työhakemus, miten se kirjoitetaan, mikä on työhaastattelu, mitä kysymyksiä siinä esitetään ja miten niihin voi vastata. Tämä edellyttää riittävän hyvää suomen kielen taitoa.

Kotoutumiskoulutuksessa maahanmuuttajat opiskelevat suomea, mutta opetuksessa painostetaan entistä enemmän työelämätaitojen opettamiseen. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajille tarvittavat tiedot ja taidot yhteiskunnan toimintaan osallistumiseen (OPS 2012: 7). Kotoutumiskoulutus kestää tavallisesti vuoden, jonka aikana

opiskelijoiden on tarkoitus edistyä suomen kielen nollatasosta toimiva peruskielitaidon tasolle B1.1. Kotoutumiskoulutus alkaa suomen kielen opetuksesta, mutta opiskelijoiden ollessa A1.3–A2.1-tasolla siihen lisätään myös työelämä- ja yhteiskuntataitojen opetusta.

Tutkimuksen taustalla on havainto siitä, että monet opiskelijat kokevat työelämäopetuksen haastavaksi. Se on ymmärrettävää, koska työelämätunneilla käytetään paljon tekstimateriaaleja, käsitellään aiheita, joihin liittyy erikoissanastoa ja abstraktisia käsitteitä. Tätä tukevat Saarion (2012) tekemät havainnot yhteiskuntaopin vaikeuksista. Kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheessa opiskelijoiden kielitaito on vasta kehittymissä. Kielitaitokuvausten mukaan A2.1 tason opiskelija ymmärtää jokapäiväistä sanastoa sisältäviä yksinkertaisia tekstejä. Ero opiskelijoiden kielitaitojen ja tunneilla vaadittavien taitojen on suuri. Opettajan pitää osata selittää erikoisalan sanastoa helpolla kielellä ja etsiä opetukseen soveltuvat materiaalit.

Opetustekstien tavoitteena on sekä tiedon välittäminen että kielen opetus. Teksti ei saa olla liian vaikea eikä liian yksinkertainen, koska muuten opiskelijat eivät opi mitään uutta. Elaborointi saattaa olla hyvä vaihtoehto, koska elaboroinnin aikana kielen vaikeita aineksia ei poisteta vaan ne pyritään selittämään lukijoille.

Hitaat oppijat ovat usein vähän koulutettuja, mikä vaikuttaa heidän oppimistaitoihinsa ja maailmaantietoon. Hitaat oppijat eivät ole tottuneet itsenäiseen opiskeluun, he tarvitsevat enemmän opettajan tukea ja asioiden avaamista. (Sergejeff 2022a). Tutkielmassani tarkastelen muun muassa voiko elaboroinnin menetelmää hyödyntää myös hitaasti etenevissä ryhmissä. Tarjoan opiskelijoille mahdollisuuden tutustua kumpaankin tekstin ja kerään heidän arvionsa mm. yksilöhaastatteluissa. Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat muodostavat homogeenisen ryhmän, osa on tasolla A1.3, osa tasolla A2.1. Elaboroitu teksti on suhteellisen pitkä ja A1.3-lukijat mahdollisesti eivät pysty lukemaan sitä huolella. Oletan että he saattavat valita lyhyemmän version pituuden perusteella.

Olen asettanut seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä keinoilla elaboroidussa tekstissä tuetaan ymmärrettävyyttä?
2. Miten hitaat oppijat suoriutuvat elaboroidun tekstin luetun ymmärtämisestä?
3. Kumman tekstin opiskelijat valitsevat ja millä perusteella?

Tutkimukseni on monimenetelmäinen: käytän tutkimuskysymyksiin vastaamiseen tekstianalyysia, tekstiin liittyviä tehtäviä, kyselyä sekä yksilöhaastatteluja. Lisäksi vertailen

elaboroidun ja selkokielisen tekstien piirteitä ymmärrettävyyden näkökulmasta ja hyödynnän opiskelijoiden tekstin ominaisuuksia koskevia mielipiteitä.

Tutkielman luvussa 2.1 kerron kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä, opetussuunnitelmista sekä työelämä- ja yhteiskuntataitojen opetuksesta. Kuvailen lyhyesti myös kotoutumiskoulutuksen hitaasti etenevän polun opiskelijoita, esittelen heidän tarpeitaan ja oppimisen erityispiirteitä. Lisäksi avaan työelämä- ja yhteiskuntataitojen opetukseen liittyviä haasteita. Sen jälkeen luvussa 2.2 käsittelen materiaalin autenttisuutta ja opetustekstien muokkaamisen tarpeellisuutta S2-opiskelijoiden näkökulmasta. Sen jälkeen esittelen selkokielistämisen menetelmän, kerron selkokielen piirteistä, kohderyhmistä ja keskityn selkotekstien soveltuvuuteen kieltä opiskelevien maahanmuuttajien tarpeisiin. Sitten siirryn elaborointiin, jota pidetään selkokielistämisen vaihtoehtona. Kerron tekstin rikastamisen tavoista ja arvioin elaboroinnin vaikutusta luetun ymmärtämiseen. Lopuksi havainnollistan yleiskielisen, selkokielisen ja elaboroidun tekstien eroavaisuuksia esimerkin avulla. Luvussa 2.3 pohdin vielä tekstin ymmärrettävyyteen vaikuttavista tekijöistä. Luvussa 3 esittelen tutkimuksen aineiston, menetelmät ja informantit. Analyysiluku 4 koostuu elaboroidun tekstin tarkastelusta, sen piirteiden vertaamisesta selkokieliseen tekstiin sekä opiskelijoiden vastausten analyysistä. Elaboroinnissa muokataan teksti kokonaisuudessaan, siksi luvussa 4.1 tarkastelen elaboroinnin vaikutusta tekstiin ensin lausetasolla ja sen jälkeen sanatasolla. Tämän jälkeen luvussa 4.2. sovellan luvussa 2.3 esitettyä teoreettista taustaa ja vertailen selkokielisen ja elaboroidun tekstin piirteitä ymmärrettävyyden näkökulmasta. Lopuksi luvussa 4.3 tarkastelen ja analysoin opiskelijoiden vastauksia sekä yksilöhaastattelujen antia. Tutkielman viimeisessä luvussa 5 kokoan tutkimustuloksia, palaan tutkimuskysymyksiin, pohdin tutkielman kokonaisuutta ja tutkimustulosten soveltamismahdollisuuksia S2-opetuksessa.

2 Aiempaa tutkimusta ja keskeisiä käsitteitä

2.1 Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutus on tarkoitettu oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille. Koulutukseen voivat osallistua työttömät, työttömyysuhan alaiset henkilöt ja tietyissä tilanteissa myös työssä olevat. Kotoutumiskoulutusta järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, mutta se voidaan toteuttaa myös omaehtoisena opiskeluna. (OPS 2012: 8).

Kotoutumiskoulutuksessa noudatetaan Opetushallituksen laatimaa opetussuunnitelmaa (2012). Kotoutumiskoulutuksen aikana opiskelijoille opetetaan suomen tai ruotsin kieltä ja viestintätaitoja, työelämä- ja yhteiskuntataitoja ja valinnaisia opintoja. Lisäksi opiskelijoille tarjotaan ohjausta. (OPS 2012: 12). Kotoutumiskoulutus edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä muita yhteiskunnallisia valmiuksia (VALKO II: 42). Kotoutumiskoulutus kestää noin vuoden, sen laajuus on suunnilleen 2100 opiskelijan työtuntia. (OPS 2012: 11; OPS 2022:17). Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa kielitaitotason B1.1 (toimiva peruskielitaito), minkä jälkeen hän voi työllistyä tai siirtyä ammatilliseen koulutukseen. Opetussuunnitelmassa mainitaan kuitenkin, että kielitaitotavoite voi vaihdella henkilön omien tavoitteiden mukaan. (OPS 2012: 12, 14; OPS 2022: 11).

Pääkaupunkiseudulla kotoutumiskoulutus koostuu alku- ja päättövaiheesta. Kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheessa on kolme polkua: nopeasti etenevien polku, peruspolku ja hitaasti etenevien polku. (Uudenmaan ELY-keskus 2021: 2). Nopeasti etenevien polku ja peruspolku ovat tarkoitettuja niille, joiden opiskelutaidot ovat hyvät tai erinomaiset ja joilla on kokemusta kielen opiskelusta. Hitaasti etenevien polku on tarkoitettu opiskelijoille, joiden opiskeluvalmiudet ovat puutteellisia, luku- ja kirjoitustaito latinalaisin aakkosin on tyydyttävä tai harjaantumaton tai oppiminen on hidasta, esimerkiksi elämäntilanteesta johtuen. (OPS 2012: 14; OPS 2022:18). Pääkaupunkiseudulla alkuvaiheen hitaan opintopolun laajuus on 150 opintopäivää, se sisältää yhden 90 päivän ja yhteen 60 päivän pituisen moduulin. Peruspolun ja nopeasti etenevien polun kesto on 120 opintopäivää. (Owal Group 2018: 16).

Nämä kotoutumiskoulutuksen polut on tarkoitettu lukutaitoisille maahanmuuttajille. Jos henkilön luku- ja kirjoitustaito latinalaisilla kirjaimilla on puutteellinen, hänet ohjataan lukutaitopolulle. Polutusta varten oleskeluluvan saaneet työttömän maahanmuuttajat osallistuvat alkukartoitukseen. Alkukartoituksessa kerätään tietoja suomen kielen osaamisesta,

koulutustaustasta ja muista olennaisista seikoista. Pääkaupunkiseudulla alkukartoituksista vastaa Testipiste (<https://www.testipiste.eu/>). Testipisteen mallin alkukartoitukseen kuuluu henkilöhaastattelu sekä opiskeluvalmiuksia arvioivat testit: tekninen lukeminen, sanelu, rakenteellinen hahmottaminen ja matematiikka. Olennaisia kerättäviä taustatietoja ovat mm. ikä, äidinkieli, kotimaa ja maassaoloaika, koulutustausta, työkokemus, opiskellut kielet, mahdolliset suomen kielen opinnot ja jatkosuunnitelma. Testien avulla arvioidaan mm. latinalaisen kirjaimiston tuntemusta, lukemisen tarkkuutta, sujuvuutta ja nopeutta, fonologista muistia, äänteiden erottelukykä sekä kykyä käyttää analogioita. (Huhta et al 2017: 190–193). Kotoutumiskoulutuksessa suomen kielen opetus alkaa suomen kielen aakkosten ja kirjainten opiskelusta, mutta opiskelijan kuuluu osata lukemisen tekniikka. Latinalaisten kirjainten tuntemus sekä lukutaito ovat tärkeitä polutuksen kriteerejä.

Kotoutumiskoulutuksessa kielen ja työelämän opiskelu nivoutuvat toisiinsa – opetussuunnitelmassa korostetaan, että työelämä- ja yhteiskuntataitoja pitää opiskella integroituna muihin opintoihin koulutuksen alusta lähtien (OPS 2012: 32). Näin suomen kielen sisältöihin voivat kuulua mm. seuraavat aiheet: maantuntemus, historia, poliittinen järjestelmä, yhdenvertaisuus, elinkeinorakenne, luonto ja ilmasto, koulutusjärjestelmä, ammatit, työnhaku ja työmarkkinat sekä työelämä (OPS 2012: 28–29). Suomen kielen opetuksen on tarkoitus olla arki- ja työelämäläheistä, ja tunneilla käsitellään suomalaiseseen yhteiskuntaan liittyviä aiheita. Työelämäntunneilla opiskelijat puolestaan laajentavat sanavarastoaan ja harjoittelevat suomen kielellä puhumista ja kirjoittamista.

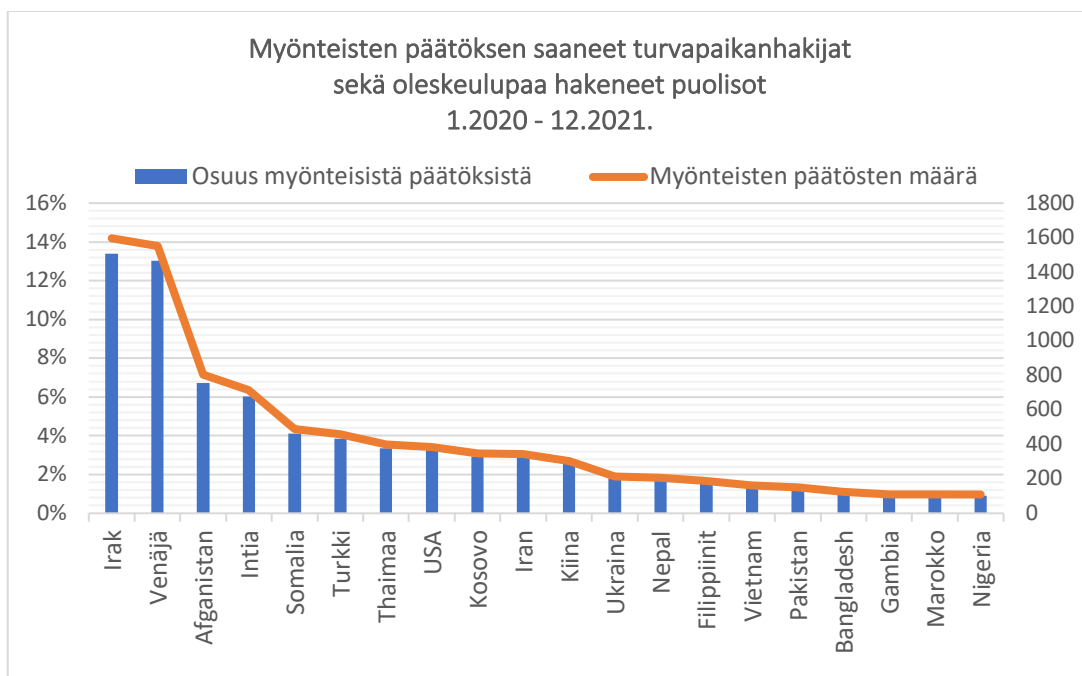
Varsinainen työelämä- ja yhteiskuntaopetus alkaa moduulissa 2. Oletetaan, että silloin opiskelijoiden kielitaitotaso on A1.3–A2.1 (toimiva alkeistaso–peruskielitaidon alkuvaihe). Moduulissa 1 työelämäopintoja on pohjustettu, mutta kielitaidon kehityksen alkuvaiheessa abstraktit aiheet ovat liian vaikeita käsiteltäviksi. Vaikka opettajat lähtevät liikkeelle helpoista kokonaisuuksista, monimutkaisimpiin aiheisiin pitää siirtyä hyvinkin nopeasti.

2.1.1 Kotoutumiskoulutuksen hitaan polun oppijat

Suomeen saapuu vuosittain kymmeniä tuhansia ihmisiä. Suurin osa muuttaa Suomeen saatuaan oleskeluluvan, mutta osa tulee hakemaan Suomesta turvapaikkaa. Yleisimmät perusteet oleskeluluvan saamiseksi ovat opiskelu, työnteko, elinkeinonharjoittaminen, perhesiteet ja paluumuutto. Suomeen on muuttanut perhesyistä 66 % ukomaalaistaustaisista naisista ja 42 % miehistä (Larja 2019: 32). Maahanmuuttoviraston (2022) mukaan 1.2020–12.2021 välisenä

aikana 48310 henkilölle oli myönnetty ensimmäinen oleskelulupa, joista 8880 oli myönnetty puolisoille: 4250 oleskelulupaa myönnettiin Suomen kansalaisten puolisoille, 4273 oleskelulupaa ulkomaalaisten puolisoille ja 357 kansainvälistä suojelua saaneiden puolisoille. Lisäksi oli tehty 3043 kansainvälisen suojelun myönteistä päätöstä. Yhteensä edellä mainituilla perusteilla oleskeluluvan sai 11923 henkilöä. Tarkastelin näitä päätöksiä, koska heidän muuttonsa ei ole työperäistä ja oletettavasti juuri näiden ryhmien edustajat ohjataan kotoutumiskoulutukseen. Ulkomaalaisten, etenkin Aasiasta ja Afrikasta tulleiden, on vaikeampi työllistyä kuin kantaväestön (Ahmad 2019: 15). Siksi on odotettavissa, että perhesiteiden perusteella maahan saapuvat puoliset ja oleskeluluvan saavat turvapaikanhakijat ovat alkuvaiheessa työtä ja koulutuspaikkaa vailla ja siten heistä tulee TE-toimiston asiakkaita.

Kaavio 1 perustuu Maahanmuuttoviraston tilastotietoihin (Maahanmuuttovirasto 2022). Kaaviosta näkyy vuonna 2020–2021 myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden, Suomen kansalaisten sekä ulkomaalaisten puolisojen kansalaisuusjakautuminen, otin mukaan maat, joista tuli vähintään 100 henkilöä. Suurin osa edellä mainituilla perustella saapuneista oli Irakin (13 %) tai Venäjän (13 %) kansalaisia. Afganistanilaisia oli 7 %, intialaisia 6 %, somalialaisia ja turkkilaisia yhtä paljon – 4 %. Silloin Suomeen saapui noin 400 henkilöä Thaimaasta ja melkein saman verran Yhdysvalloista. Lisäksi paljon tulokkaita oli Kosovosta, Iranista, Kiinasta, Ukrainasta, Nepalista ja Filippiineiltä.

Kaavio 1. Maahanmuuttoviraston myönteisten päätösten jakautuminen kansalaisuuksittain.¹

¹ Lähde: Maahanmuuttoviraston tilastot. <https://tilastot.migri.fi/#decisions>

Osa näistä maista saapuneita hakee Suomessa kansainvälistä suojelua, turvapaikanhakijat eivät saavu maahan omasta tahdosta. Pakollinen muutto toiseen maahan vaikeuttaa sopeutumista ja integroitua (Hoffren 2000: 16). Pakolaistaustaiset ovat myös usein traumatisoituneita, koska he pakenevat sota ja muita konflikteja. Kulttuurien välinen erilaisuus on tärkeä tekijä, suomalainen kulttuuri ja elämäntavat eroavat hyvin paljon heidän lähtömaiden kulttuurista, siksi muutto Suomeen aiheuttaa suuremman kulttuurishokin. Monet kehitysmaista lähtöisin olevat korostavatkin, että Suomi eroaa heidän lähtömaistaan ja kotoutumisen sijasta puhuvat pärjäämisestä (Kivelä 2009: 59, 62). Kaiken lisäksi näiden maiden kirjoitusjärjestelmät eivät käytä latinalaisia aakkosia vaan perustuvat muuhun kirjaimiston. Jos Suomeen muuttanut osaa lukea latinalaisin aakkosin, se tavallisesti tarkoittaa, että joko hänen äidinkieltensä kirjoitusjärjestelmä perustuu latinalaisiin aakkosiin tai hän on aiemmin opiskellut latinalaiseen kirjoitusjärjestelmään perustuvaa vierasta kieltä formaalisessa opetuksessa, mikä on puolestaan suhteellisen hyvän koulutustaustan merkki. Kaikki yllä mainitut taustatekijät vaikuttavat kielen omaksumiseen ja kotoutumiseen.

Hitaalle polulle ohjataan henkilöt, joiden opiskeluvalmiudet tai luku- ja kirjoitustaito latinalaisella kirjaimistolla on tyydyttävä, (OPS 2022: 18). Heikot opiskeluvalmiudet usein johtuvat kotimaassa saadun perusopetuksen lyhyestä kestosta tai epäsäännöllisyydestä. Oppimisen nopeuteen vaikuttavat myös ikä ja fyysinen sekä psyykinen terveydentila. Hitaan polun opiskelijat eivät ole homogeeninen ryhmä, hitaamman oppimistahdin taustalla olevia tekijöitä on paljon. Hitaalle polulle ohjataan siis mm. lukuopetuksen suorittaneita, koulua käymättömiä tai matalasti koulutettuja, pakolaistaustaisia, traumatisoituneita ja iäkkäitä.

Tilastotietojen mukaan vuonna 2014 peruspolulle oli ohjattu 52 % opiskelijoista ja hitaalle polulle 26 % (OECD 2018: 98). Kokemukseni mukaan hitaasti etenevien ryhmien perustamistarve on vuosien mittaan kasvanut.

Kun opiskelijalta puuttuu koulutus kokonaan tai koulutus kesti hyvin lyhyen ajan, se vaikuttaa suoraan hänen opiskelutaitoihinsa: itsenäinen työskentely on hänelle haastava, hän ei osaa suunnitella omia opintojaan. Lisäksi formaalisen vieraan kielen opetuksen puute tarkoittaa, että opiskelija ei tunne kieliopin käsitteitä eikä tavallisia tehtävä- tai tekstityyppejä. Vaikka hitaan polun opiskelijat saattavat osata useita kieliä, usein he ovat omaksuneet vain suulliset taidot kommunikoimalla eikä koulupenkillä. (Sergejeff 2022a; 2022b).

On tutkittu, että hitaan polun opiskelijat eivät saavuta kotoutumiskoulutuksen tavoitetasoa B1.1. Hitaan polun opiskelijoille vaikeimpia osa-alueita ovat kirjoittaminen ja

luetun ymmärtäminen. Ne ovat melkein yhtä haastavia – koulutuksen lopussa alle 4 % osaa lukea tai kirjoittaa tasolla B1.1 ja alle 40 % tasolla A2.2. (Huhta et al 2017: 199–200). Vuoden 2021 tilastotietojen mukaan vain 47 % toiminnallisesti tuetun polun opiskelijoista saavutti kielitaitotason A2.2 (Uudenmaan ELY-keskus 2021: 5). OECD:n (2018: 104) raportissa korostettiin, että erityisesti arabiaa ja somaliaa äidinkielenään puhuvat pääsevät usein ainoastaan tasolle A2.2.

Opiskelijoiden taustatekijät vaikuttavat oppimistahtiin ja -tapoihin. Hitaiden ryhmien opetuksessa ei voi käyttää tavallisia formaalisen opetuksen menetelmiä ja tehtäviä, pitää miettiä opetuksen funktionaalisuutta ja käyttää toiminnallisia menetelmiä. Kielen oppiminen vaatii enemmän aikaa ja toistoja. (Sergejeff 2022b). Myös kulttuuritietoisuuteen pitää kiinnittää enemmän huomiota, suomalaisille ja eurooppalaisille itsestään selvä asia saattaa olla tuntematon ja täysin outo. Kun tieto ei ole jaettua, opettajan kuuluu avata käsitteet ja selittää taustat perusteellisesti.

2.1.2 Työelämä- ja yhteiskuntataitojen opetus

Henkilö on integroitunut yhteiskuntaan, kun hän osaa yhteiskunnassa käytettyä kieltä ja pystyy osallistumaan aktiivisesti sen toimintaan. Toimijuuden ja osallistamisen kehitystä tukee tietoisuus omista oikeuksista, velvollisuuksista, ymmärrys yhteiskunnan toiminnan periaatteista ja sen instituutioista. Integraatio on maahanmuuttopolitiikan keskeinen tavoite ja työelämä- ja yhteiskuntaopetusta pidetään integraation väylänä. Työelämä- ja yhteiskuntatietoudelle on asetettu omat tavoitteet kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmassa (2012).

Työelämä-tietouden tavoitteet:

- opiskelija tietää työlainsäädäntöön ja työelämän käytäntöihin liittyviä perusasioita, kuten työmarkkinoiden toimintamekanismeja ja yleisiä suomalaisen työkuulttuuriin liittyviä tapoja;
- opiskelija kehittää työelämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja;
- opiskelija osaa hakea työtä;
- opiskelija tietää työllistymiseen liittyviä tekijöitä. (OPS 2012: 32).

Yhteiskuntatietouden ja maantuntemuksen tavoitteet:

- opiskelija tuntee Suomen yhteiskunnan rakennetta ja toimintaa;
- opiskelija saa perustiedot voidakseen toimia aktiivisena ja tasa-arvoisena kansalaisena;

- opiskelija tuntee pääpiirteittäin Suomen ja lähialueiden maantiedettä;
- opiskelija tuntee pääpiirteittäin Suomen asemaa ja toimintaa osana Pohjoismaita, Eurooppaa ja maailmaa;
- opiskelija tutustuu yhteiskunnalliseen toimintaan, elinkeinoihin ja luontoon asuinpaikkakunnallaan. (OPS 2012: 36).

Yhteiskuntaoppia pidetään yleensä vaikeana oppiaineena. Johanna Saario (2012) tutki väitöskirjassaan yhteiskuntaopin tekstejä ja selvitti, miksi yhteiskuntaopin käsitteiden oppiminen on vaikea suomea vieraana kielenä lukeville peruskoulun oppilaille. Hän luetteli yhteiskuntaopin yleisiä vaikeuksia: opettajajohtoinen opetusperinne, oppiaineen monitieteisyys, kulttuurisidonnaisuus ja abstraktit aiheet. Hän muistuttaa, että maahanmuuttajien pitää omaksua sekä uusi kieli että oppiaineen sisällöt, kieli toimii silloin sekä opiskelun kohteena että välineenä (Saario 2012: 93).

Tutkittuaan tarkkaan yhteiskuntaopin kirjan tekstikappaleita Saario (2012: 236–238) tekee seuraavat johtopäätökset:

- Kappaleiden sanasto on kertaluonteista, nominit ja verbit eivät toistu muissa kappaleissa.
- Kappaleissa on hyvin paljon erikoissanoja, jotka eivät esiinny arjen teksteissä.
- Käsitteiden käsittely tapahtuu lineaarisesti, ilman kommentoivaa metatekstiä.
- Käsitteiden selittäminen jää abstraktiselle tasolle.
- Oppikirjan lukujen välillä ei ole viittauksia.

Saario (2012: 237) huomauttaa, että tällaisten tekstien lukeminen edellyttää lukijalta laajaa sanavarastoa ja erikoissanojen osaamista sekä oppikirjan tekstikäytänteiden hallintaa. Saarion mukaan (2012) keskeinen syy maahanmuuttajien kielellisiin haasteisiin liittyy kuitenkin opiskeltavan aiheen käsitteellisyyteen. Tieteelliset käsitteet ovat abstrakteja määritelmiä, ja yhteiskuntaopin sisältöjen käsitteet ovat tämän lisäksi kulttuuri- tai kielisidonnaisia. Saario korostaa, että vasta sen jälkeen, kun opiskelija saa omakohtaisen kosketuksen käsitteeseen opiskelun ja kokemusten myötä, hän omaksuu käsitteen sisällön. (Saario 2012: 100, 104–107).

Yhteiskuntaopin teksteissä peruskoulussa ja kotokoulutuksessa on sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Siitä huolimatta, että kotoutumiskoulutuksessa käytettävät työelämä- ja yhteiskuntatietouden materiaalit ovat yleensä selkokielistettyjä, käsiteltävä aihe on edelleen abstrakti ja kulttuurisidonnainen; sanasto on erikoinen ja kertaluonteinen.

Työelämää käsittelevillä tunneilla opiskelijoiden pitää seurata opettajan ohjeita ja selityksiä, lukea monen kappaleen pituisia tekstejä, etsiä yksittäistä tietoa, minkä lisäksi myös osata puhua aiheista, vastata kysymyksiin ja tehdä johtopäätöksiä. Kun verrataan luetun ymmärtämisen vaatimukset työelämämunneilla ja opiskelijoiden osaamista tasolla A1.3–A2.1, nähdään selkeästi, että opiskelijoiden saattaa olla vaikeaa lukea ja ymmärtää sellaisia tekstejä sekä osallistua aktiivisesti luokkakeskusteluun.

Alempana on luetun ymmärtämisen kuvaukset taitotasolla A1.3–A2.1 (OPS 2012: 45–46). Kuvausten pääkohdat on alleviivattu.

Taulukko 1. Luetun ymmärtäminen taitotasolla A1.3 ja A2.1.

<p>A1.3 Ymmärtää pääasian lyhyestä ja yksinkertaisesta arkisesta viestistä tai ohjeesta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pystyy lukemaan <u>tutuja ja joitakin tuntemattomia sanoja</u>. Ymmärtää hyvin <u>lyhyitä viestejä</u>, joissa käsitellään <u>arkielämää</u> ja <u>rutiinitapahtumia</u> tai annetaan <u>yksinkertaisia ohjeita</u>. • Pystyy <u>löytämään</u> tarvitsemansa <u>yksittäisen tiedon lyhyestä tekstistä</u> (postikortit, säätiedotukset). • Lyhyenkin tekstipätkän lukeminen ja ymmärtäminen <u>on hyvin hidasta</u>. 	<p>A2.1 Ymmärtää jokapäiväistä sanastoa sisältäviä yksinkertaisia tekstejä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ymmärtää <u>yksinkertaisia</u> ja kaikkein <u>tavanomaisinta sanastoa sisältäviä</u> tekstejä (yksityiskirjeitä, pikku-uutisia, arkisimpia käyttöohjeita). • Ymmärtää <u>tekstin pääajatuksia ja joitakin yksityiskohtia parin kappaleen pituisesta tekstistä</u>. Osaa <u>paikantaa ja verrata yksittäisiä tietoja</u> ja pystyy <u>hyvin yksinkertaiseen päättelyyn</u> kontekstin avulla. • Lyhyenkin tekstipätkän lukeminen ja ymmärtäminen <u>on hidasta</u>.
--	---

Vaikka kotoutumiskoulutuksessa opiskelijat ovat aikuisia, joilla on elämäkokemusta, heidän koulutus- ja kulttuuritaustansa vaihtelevat. Opiskelijoilla ei välttämättä ole ymmärrystä sosiologiasta, politiikasta ja työhausta. Tämä on relevanttia etenkin hitaan polun opiskelijoille puutteellisen koulutustaustan johdosta. Käsitteiden kulttuurisidonnaisuus vaikuttaa luetun ymmärtämisen prosessiin niin, että pelkkä lukeminen ja sanojen kääntäminen ei riitä, opiskelijoiden pitää saada esimerkkejä, havaintoja ja omakohtaista kokemusta tekstistä löytyvistä käsitteistä.

Opiskeluprosessia tukevia keinoja on kuvaillut Dale (1969: 107). Opiskelua edistävät kokemukset hän on hahmottanut kartioon, jonka nimi on *Cone of Experiences*. Kartion pohjassa ovat konkreettiseen toimintaan ja tekemiseen liittyvät kokemukset, keskiosassa havainnoimalla saadut kokemukset ja yläosassa verbaaliset ja visuaaliset symbolit. Opetuksessa kannattaa hyödyntää monia erilaisia tapoja, jotta opiskelijan saama kokemus olisi mahdollisimman monipuolinen. Saario (2012: 108) toteaa, että keinojen soveltaminen riippuu paljon opetettavasta aineesta sekä oppijoiden ikäryhmästä. Vaikka yhteiskuntaopin tunneilla joitakin käsitteitä on mahdollista avata näyttämällä tai oppilaiden omia kokemuksia hyödyntämällä, etenkin abstraktien käsitteiden opiskelussa ovat välttämättömiä myös Dalen kartion yläosan keinot – menetelmät, jotka hyödyntävät kielellis-visuaalisia symboleja.

S2-opettajien käyttämiä käsitteiden avaamiskeinoja on tarkastellut myös Järvinen (2001). Hän seurasi alkuvaiheen aikuisten opetusta, minkä jälkeen hän on koonnut tuntemattomien sanojen selitykset kolmeen pääluokkaan: non-verbaalisiin selityskeinoihin, käännöksiin ja kohdekielisiin verbaalisiin selityskeinoihin. Non-verbaalisiin selityskeinoihin kuuluvat kuvat, eleet, ilmeet, äänet, piirroksot, toiminnan esittämisen ja esineiden osoittaminen ja pelkästään niiden käyttöön turvaudutaan noin 30 % tapauksista. Käännösten avulla avataan merkityksiä vain alle 10 % sanoista, ja yli 60 % selityksistä sisältyy suomenkielinen selitys, joista 42 % sanoista selitetään ainoastaan suomeksi. (Järvinen 2001: 190–198). Kohdekieliset selityskeinot Järvinen on ryhmitellyt viiteen kategoriaan: analyttinen määritelmä, sanaston sisäiset merkityssuhteet, kollokaatiot ja lausekonteksti, tilannekuvaus ja kieliopilliset selitykset. Analyttinen määritelmä on yläkäsitteen ja erottelevan merkitysosan esittely kontekstista tai irrallisena. Sanaston sisäisiä merkityssuhteita hyödynnettiin käyttämällä synonyymeja, vastakohtia tai rinnakkais- ja alakäsitteitä. Kollokaatiota hyödyntävässä selityksessä sana yleensä sijoitettiin johonkin lausekontekstiin. Tilannekuvauksesta kyse oli silloin, kun sananselitys liittyy johonkin esimerkinomaisen tilanteeseen, usein havainnollistavia olivat syy- ja seuraussuhteet. Kieliopillisiä selityksiä käytetään vain harvoin ja tämä kategoria kattaa sanaluokkien nimityksiä, johtamista, perusmuotojen lausumista ja erilaisia vertailumuotoja. (Järvinen 198–231). Samanlaisia käsitteiden selittämisen keinoja, jotka käyttävät vieraan kielen opettajat, hyödynnetään kirjoitettujen tekstien modifioinnissa, mm. elaboroinnissa (Long 2015: 76). Tästä menetelmästä kerron tarkemmin luvussa 2.2.3.

2.2 Opetustekstit

2.2.1 Materiaalien autenttisuus ja muokkaaminen opetustarkoituksissa

Vieraiden kielten opetuksessa korostuu usein autenttisen materiaalin käyttö, autenttista materiaalia kehoitetaan käyttämään opetuksen alkuvaiheesta lähtien. Autenttisen materiaalin käytön tavoitteena pidetään autenttisen kielen opiskelua, erilaisten lukemistottumusten muodostumista sekä opiskelijan innostamista käyttämään tekstejä ympäröivästä maailmasta (Aro 2013: 19; Nissilä et al., 2006: 81; Pihlaja 2010: 100). Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmassa myös suositellaan käyttämään autenttisia materiaaleja. Autenttisuuden käsite on kuitenkin laaja, se kattaa sekä materiaalien alkuperän, että käyttötilanteen autenttisuuteen – materiaalin käyttötavan, käyttötarkoituksen ja kontekstin. Jos opettaja tuo luokkaan alkuperäisen mainoksen, mutta pyytää esimerkiksi vain alleviivaamaan kaikki verbit, materiaalin alkuperällä ei ole mitään merkitystä. Toisin sanoen, materiaalin autenttisuus riippuu siitä, ovatko tekstin käyttötavat alkuperäisessä kontekstissa ja luokkahuonetilanteessa samanlaiset (Aro 2013: 19).

Autenttisena pidetään myös kielen natiivipuhujan tuottamaa materiaalia, jonka opettaja on muokannut oppijaryhmälle sopivan tasoiseksi. Tämän perusteella voidaan erotella aidon, muokkaamattoman materiaalin (eng. *genuine*) ja autenttisen, opetustarkoituksiin sopivan (eng. *authentic*).

Materiaalien valinnassa tärkeänä tekijänä nähdään sen mielekkyyttä opiskelijalle. Mielekkyydellä tarkoitetaan sekä tekstin aiheen mielekkyyttä että sen vastaavuutta oppimistavoitteisiin. Ahosen mukaan (1993) autenttiset tekstit voivat olla mielekkäänä sanaston opetteluun materiaalina vasta silloin, kun opiskelija hallitsee noin 4 000–5 000 frekventeintä sanaa (mts. 44, 46–49). Long (2015: 251) on myös esittänyt ajatuksen, että aidon materiaalin käyttöön kannattaa siirtyä vasta silloin, kun oppija on B1–B2-tasolla. Longin (mts. 251) mukaan liian aikainen autenttisen materiaalin kohtaaminen ja kielen kompleksisuuteen törmääminen voi vaikuttaa oppimiseen ja opiskelijan motivaatioon kielteisellä tavalla. Richards (2006: 16–17) korostaa, että on erittäin vaikeaa löytää sellaista autenttista materiaalia, olisi sopiva alkuvaiheen ryhmälle tai kokemattomalle lukijalle.

Pihlajan (2010: 100) mukaan opettajan kuuluu valita, porrastaa ja muokata materiaalit poistamatta kuitenkin siitä tekstityypin oleellisia piirteitä. Richards (2006: 16) myös huomauttaa, että oikeassa maailmassa luokan ulkopuolella ihmisillä on jo olemassa lukemisen

taito ja tekstejä luetaan eri käyttötarkoituksiin, mutta luokassa lukemisen tavoitteena on yleensä oppijan luku- ja kieli taidon kehittäminen. Hän muistuttaa, että materiaaleja valitessa opettajan pitää harkita, onko autenttisen materiaalin käytölle pedagogista arvoa. Richards (2006: 16–17) esittää, että autenttiset materiaalit kuuluu muokata seuraavalla tavalla: poistaa sanasto, joka ei ole frekventtiä, muokata syntaktisia rakenteita sekä sovittaa tekstin pituutta ryhmän ja opetuksen tarkoituksiin. Richardsin ehdottamat autenttisen materiaalin muokkaamisen keinot yhtyvät tekstien selkokielistämiseen ja elaborointiin, joista kerron seuraavassa osiossa.

Opetustarkoituksissa tekstien kieltä muokataan leksikaalisella ja syntaktisella tasolla, suullisessa tekstissä ilmenee uusia fonologisia piirteitä. Muokkaamisella pyritään siihen, että uuden tiedon määrä tekstissä pysyy kohtuullisena, koska opiskelijoiden kielitaito on vasta kehittymässä. Tekstin ymmärtäminen on vaativa prosessi, se edellyttää L2-oppijalta monenlaisia tietoja ja taitoja, mm. vieraan kielen sanaston, morfologian ja syntaksin tuntemusta, lauseiden välisten suhteiden hahmottamista, taustatietojen hyödyntämistä sekä lukemisen strategioiden hallintaa. Muokkaamisen aste suhteutetaan opiskelijoiden osaamiseen.

Tässä tutkielmassa käsitelen kahta muokkaamisen menetelmää – selkokielistämistä ja elaborointia. Selkokielistämisessä teksti nähdään irrallisena kokonaisuutena, ymmärtämistä helpotetaan muokkaamalla sitä leksikaalis-kieliopillisin keinoin. Tekstiä lyhennetään, moninaisuutta karsitaan ja asiat konkretisoidaan (Rapatti 2008: 75–76). Elaboroinnissa teksti nähdään lukijan keskustelukumppanina. Tekstiä helpotetaan käyttäen keinoja, joita käyttävät syntyperäiset puhujat, kun muuttavat omaa puhettaan keskustelussa ei-syntyperäisen kielenpuhujan kanssa. Elaboroitava teksti muokataan vuorovaikutuksellisin keinoin: se laajennetaan ja monipuolistetaan; asioita täsmennetään ja kuvaillaan tarkemmin, tekstissä käytetään mm. synonyymeja, antonyymeja, esimerkkejä, selostusta, tarkennuksia ja parafraaseja. (Rapatti 2008: 77–81).

2.2.2 Yksinkertaistaminen ja selkokielistäminen

Kun tekstiä muokataan yksinkertaisemmaksi, siitä poistetaan monimutkaisia aineksia ja abstrakteja ilmauksia, sen lauseet ja rakenteet lyhennetään. Tuloksena on selkeä, yksiselitteinen ja ymmärrettävä teksti. Kannattaa erotella toisistaan selkeän yleiskielen (eng. *Plain English*, ruots. *klarspråk*) ja erikoisryhmille kohdistetun selkokielen (eng. *easy-to-read*, ruots. *lättläst*),

arkikielessä nämä käsitteet usein sekoittuvat (Kulkki-Nieminen 2010: 20–21, 30; Leskelä – Uotila 2020: 231). Nykyinen selkokielen määritelmä on seuraava (Leskelä 2019: 93):

Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja ymmärtää yleiskieltä.

Selkokieli on supistettu, keinotekoisesti luotu ja tietoisesti rakennettu suomen kielen muoto (Leskelä 2019: 95). Suomessa selkokieltä on kehitetty 1980-luvulta alkaen ja nykyään selkokielisten materiaalien laatua valvotaan selkotunnusjärjestelmän avulla. Noin 40 vuoden ajan selkokielen ohjeita on monipuolistettu ja laajennettu, nyt selkokirjoittamisen periaatteet ottavat huomioon erilaiset lukijat, eri tekstilajit sekä suomen kielen erityispiirteet. Ensimmäinen *Selkokirjoittajan oppaassa* (1990) julkaistu yksityiskohtainen ohjeisto oli aika lyhyt ja ytimekäs, se sisälsi 19 kohtaa, nykyinen Selkokeskuksen (2022) kehittämä *Selkokielen mittari 2.0* sisältää 96 kriteeriä. Mittari on asiantuntijoita varten laadittu apuväline, mittarilla arvioidaan tekstiä kokonaisuutena, sen sanastoa, kielellisiä rakenteita, ulkoasua ja kuvitusta. Mittarin ohjeissa mainitaan, että se on tarkoitettu ensisijaisesti informoivien tekstien tarkasteluun, muita tekstilajeja varten sitä kuuluu käyttää soveltuvin osin. Kriteerien mukaan selkotekstin sanaston on oltava tuttua ja konkreettista, vaikeat sanat pitää selittää ymmärrettävällä tavalla, pitkät sanat ja määriteketjut on poistettava, on käytettävä yleisiä ja helpoimpia taivutusmuotoja sekä lyhyitä lauseita, joissa on yksinkertainen ja looginen rakenne. Mittarissa korostuu myös tekstin viestinnällinen tavoite, johdonmukainen eteneminen, tiedon sopiva määrä, osien liittyminen toisiinsa ja lukijan huomioon ottaminen mm. puhuttelun ja verbin persoonamuotojen kautta.

Selkokielen viestinnän lähtökohtana on saavutettavuus, osallisuus ja tasa-arvo. Selkokielen kohdeyleisö on hyvin laaja ja heterogeeninen, tutkimusten mukaan (Juusola 2019) Suomessa selkokieltä tarvitsee 530 000–750 000 ihmistä. Kohdeyleisöä jaetaan kolmeen ryhmään sen mukaan, mikä on kielellisten vaikeuksien taustalla – erilaiset synnynnäiset neurologiset poikkeavuudet, sairaus/vamma tai kielitaidon puute. Taustan mukaan selkoviestinnän tarve voi olla pysyvä, hankittu tai väliaikainen (Leskelä, Uotila 2020: 229). Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat mm. maahanmuuttajat. Ajatellaan, että he hyötyvät selkokielestä vain kielenoppimisen alkuvaiheessa, kun sanasto on vielä melko suppea, kielen rakenteet ja kulttuuriset käsitteet ovat vieraita (Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015: 29). Sitä

mukaa kuin kielitaito paranee, oppijat siirtyvät yleiskielen tekstien pariin. Kulkki-Niemisen (2010: 26) haastatteleman selkokirjoittajan mukaan yleensä maahanmuuttajat käyttävät selkokielistä materiaalia kahden kolmen vuoden ajan “ja sitten se katkeaa kun on opittu kieli”. Leskelän (2019: 105) mukaan tyypillinen selkokieltä tarvitseva kielenoppija on A2.1–B1.2-tasolla. Myös Selkouutisten vetäjä ja kehittäjä Pertti Seppä (2005: 177) mainitsee, että Selkouutisten kohdeyleisönä pidetään henkilöt, joiden kielitaitotaso on 2–3 (EVK:n tasot A2–B1). Virtanen (2009: 52–53) mainitsee, että jotkut maahanmuuttajaryhmät (mm. vanhukset) saattavat tarvita selkotekstejä pidempään, koska he eivät välttämättä koskaan saavuta sellaista kielitaitotasoa, jolla voisivat käyttää yleiskielisiä tekstejä.

Selkokirjoittajan on pakko pitää mielessä lukija, vastaanottaja, jota varten tekstin sisältöä mukautetaan. Kohderyhmät kuitenkin eroavat toisistaan hyvin paljon – osalle suomi on äidinkieli, osa on vasta saanut ensikosketuksen kieleen ja kulttuuriin. Tämän johdosta tekstien selkoversiot ovat yleensä lukijaneutraaleja kompromissitekstejä. Juuri tästä syystä selkokieliset tekstit saavat kritiikkiä – yksi ja sama ei voi sopia niin heterogeeniselle ryhmälle. Asiantuntijat kuitenkin huomauttavat, että usein ryhmien välisiä eroja ja ryhmien sisäistä homogeenisuutta korostetaan liikaa, ei ajatella ryhmien sisäistä vaihtelevaisuutta (esim. luku- ja kirjoitustaidottomia maahanmuuttajia, somepostauksia kirjoittavia kehitysvammaisia). Hyvin kirjoitettu selkoteksti palvelee erilaisia lukijoita, koska he pystyvät ymmärtämään paremmin tekstin sisältöä ja siten lukemisen prosessista tulee miellyttävä. Lisäksi eri tarpeita varten on olemassa kolme selkokielen vaikeustasoa: helppo selkokieli, perusselkokieli ja vaativa selkokieli. Helpompi kieli sopii paremmin niille, joilla on enemmän kielellisiä vaikeuksia, mm. suomen alkeiden oppijalle. Vaativampi taso on puolestaan tarkoitettu henkilöille, joilla on lievempiä lukemisen ja ymmärtämisen vaikeuksia. (Kulkki-Nieminen 2010: 31; Leskelä, Kulkki-Nieminen 2015: 30–32; Leskelä 2019: 103–104).

Edellä mainittujen kohtien lisäksi kritiikki koskee selkokielen ja yleensä selkeän yleiskielen käyttöä kielenopetuksessa. Usein oletetaan, että selkomateriaali edistää kielenoppimista sekä kotoutumista, koska oppija saa tiedon helpommin ymmärrettävässä muodossa (Kulkki-Nieminen 2010: 26). Toisaalta on pohdittu, että tekstejä luetaan ei ainoastaan uuden tiedon saamisen takia, vaan kielen oppimisen takia. Selkokielistämässä kielen moninaisuuden karsiminen voi auttaa ymmärtämään tekstiä, mutta se estää altistumasta kielenoppijaa sellaisiin rakenteisiin jotka hänen pitäisi omaksua (Long 2015: 251; Rapatti 2008: 76; Yano et al. 1994: 191). Lukemisen tarkoitus on myös siirrettävien lukutaitojen kehittäminen, mutta yksinkertaistettuja tekstejä lukiessa oppijat saattavat kehittää

lukustrategioita, jotka eivät sovellu myöhemmin yleiskieliselle materiaalille. (Oh 2001: 71; Yano et al. 1994: 191).

Laura Kananen ja Saara Tuisku (2014) tarkastelivat tietoa antavan tekstin ymmärtämistä alkeistason maahanmuuttajaryhmässä. He vertailevat lähes autenttisen tekstin ymmärtämisen tuloksia dialogimuotoisen videon sekä selkotekstin ymmärtämisen tuloksiin. Selkoteksti esitettiin kahdessa muodossa – itse luettu teksti sekä ääneen luettu teksti. Tulokset osoittivat, että vaikka selkomuoto tarjoaa miellyttävämmän lukukokemuksen mekaaniselle lukutaidolle lyhyen ja rivitetyn ulkoasun ansiosta, itsessään se ei paranna ymmärtämistä. Alkeistason oppijalle sanasto on liian vaikea, samoin kuin tekstin aihe, ja tämä estää tärkeiden kohtien löytämistä tekstistä. (Kananen – Tuisku 2014: 110). Videoitu dialogi oli parempi vaihtoehto muun muassa sen takia, että siinä oli keskustelun piirteitä ja se oli multimodaalinen. Dialogin rakenne oli myös systemaattinen – vastaukset tulevat heti kysymysten jälkeen, ja se oli helpompaa. (Kananen – Tuisku 2014: 111).

2.2.3 Rikastaminen ja elaborointi

Yksinkertaistamisen ja selkokielistämisen vaihtoehtona nähdään tekstin rikastaminen eli elaborointi. Elaboroinnissa tekstiin lisätään vuorovaikutuksellisuutta, tekstin kieltä ja kielirakenteita monipuolistetaan ja laajennetaan. Elaboroinnissa tekstin implisiittiset rakenteet tulevat lukijalle näkyviksi, joten lukija saa mahdollisuuden tutustua uusiin ja ennestään tuntemattomiin kielen piirteisiin ja kehittää kielitaitoaan. Rikastaminen tapahtuu kielen monella tasolla – tekstin syntaksi sekä semanttiset suhteet muuttuvat. (Rapatti 2008: 79–81).

Elaboroinnin menetelmää alettiin kehittää 1980-luvulla, sen perustana oli ulkomaalaisten puhediskurssia koskevat tutkimustulokset. Kun tutkittiin, miten syntyperäiset kielenpuhujat sopeuttavat omaa puhettaan merkitysneuvottelussa ei-syntyperäisen kanssa, huomattiin, että puhujat muokkasivat kielellistä rakennetta enemmän kuin puheen nopeutta – he esittivät lyhyesti aiheen taustatietoja, toistivat sanoja, käyttivät parafraseja, selittivät, varmistivat ymmärtämistä sekä käyttivät muita tukikeinoja. (Long 2015: 252). Elaboroinnissa hyödynnetään juuri näitä edellä mainittuja keinoja – teksti rikastetaan puhutun kielen piirteillä. Näin tekstistä rakentuu lukijan keskustelukumppani, joka pitää huolta siitä, että viesti menee perille. (Rapatti 2008: 71, 80–81; 2009: 84).

Elaboroinnin tarkkoja ohjeita ei ole olemassa, on vain suuntaa antavia suosituksia. Elaboroinnin keinot toki riippuvat kielestä. Longin (2015: 254) mukaan elaboroinnin

oppiminen ei edellytä erityistä koulutusta, koska elaboroinnissa käytetyt keinot on poimittu syntyperäisten kielenkäyttäjien puheesta. Perehdyttyään vieraspuheessa käyttämiin selityskeinoihin kirjoittaja on valmis luomaan uuden tekstin. Elaboroitu teksti voidaan luoda kahdella tavalla – muokkaamalla olemassa olevaa aitoa tekstiä tai kirjoittamalla kokonaan uutta tekstiä hyödyntäen elaboroinnin keinoja.

Long (2015: 252) esittää, että elaborointi tarkoittaa redundanssin, säännöllisyyden ja eksplisiittisyyden lisäämistä tekstiin. Redundanssia (eng. *redundancy*) lisätään seuraavilla keinoilla: toistolla, parafraaseilla, synonyymeillä, käyttämällä substantiivilausekkeita pronomien sijasta, selkeyttämällä semanttisia ja kieliopillisiä suhteita. Säännöllisyys (eng. *regularity*) tarkoittaa mm. yhdenmukaisten rakenteiden käyttöä, kanonisen sanajärjestyksen suosimista, substantiivilausekkeen käyttöä anaforaisten viittausten sijaan, tapahtumien esittämistä kronologisessa järjestyksessä. Loogisten suhteiden eksplisiittisyys (eng. *explicitness of logical relationships*) liittyy edellä mainittujen semanttisten ja kieliopillisten suhteiden selkeyttämiseen sekä lauseiden sisäisten ja välisten sidossanojen lisäämiseen. Rapatti (2008: 81) korostaa, että selkoistaminen ja elaborointi eivät ole vastakkainasettelussa, koska kummassakin käytetään osittain samoja keinoja. Elaboroidut tekstit säilyttävät kuitenkin yleensä ominaisuuksia, jotka ovat tyypillisiä aidolle, natiivipuhujan luomalle muokkaamattomalle tekstile. Longin (2015: 306) mukaan elaboroidussa tekstissä on vähemmän keinoitekoisia piirteitä, kuin selkokielisessä, josta on poistettu abstraktit ja kirjoitetulle kielelle tyypilliset rakenteet, tämän johdosta se tarjoaa psykolingvistisesti sopivamman lukukokemuksen. Long (2015: 252) huomauttaa, että sen mukaa, kun oppijan kieli kehittyy, tukikeinoja pitää asteittain vähentää.

Elaboroitujen tekstien käytön vaikutusta luetun ymmärtämiseen ovat tutkineet mm. Long (2015), Yano, Long ja Ross (1994), Urano (2000), Oh (2001) ja De Lence (2010). Suomessa menetelmän käyttöön on perehtynyt Katriina Rapatti (2007; 2008). Rapatti (2008) on tarjonnut 7. luokan S2-oppilaille historian oppikirjan alkuperäisen, yksinkertaistetun ja elaboroidun version luettavaksi. Tutkimus osoitti, että elaboroitu versio palveli lukijoita paremmin kuin selkokielinen tai alkuperäinen teksti. Elaboroidun tekstin lukijat ymmärsivät tekstin yksityiskohdat ja pystyivät keskustelemaan tekstistä kokonaisuutena. (Rapatti 2008: 99). Yanon, Longin ja Rossin (1994) sekä Longin (2015) tekemät aiemmat tutkimukset myös osoittivat, että elaboroitu teksti tukee vieraalla kielellä lukevaa. Elaboroitu teksti parantaa luetun ymmärtämisen tuloksia ainakin yhtä hyvin kuin yksinkertaistettu versio, mutta se edistää oppimista ja tarjoaa oppilaalle sellaisia kielen muotoja ja rakenteita, joita he voivat hyödyntää

kielen oppimisessa. (Yano et al. 1994: 214; Long 2015: 258). Samat tulokset toistuivat muissakin tutkimuksissa – elaboroidun version ymmärtäminen joko vastasi selkokielistetyn version ymmärtämistä tai tuotti jopa parempia tuloksia Elaboroinnin menetelmää tutkimuksissa on sovellettu sekä luetun ymmärtämiseen (Long 2015; Oh 2001; Rapatti 2008; Urano 2000; Yano et al. 1994) että kuullun ymmärtämiseen (De Lence 2010).

Elaboroinnissa tekstiä rikastetaan – tekstiin lisätään sanoja ja rakenteita, minkä ansiosta teksti pitenee. Rapatin (2008: 99) mukaan tekstin suuremmasta pituudesta huolimatta elaboroidun version lukijat arvioivat lukemisen nopeaksi. Longin tutkimuksessa yksinkertaistetun ja elaboroidun version lukeminen onnistui samassa ajassa (Long 2015: 258). Yano et al. (1994: 202) korostaa että elaboroitu versio ei ollut ainoastaan alkuperäistä versiota pidempi, mutta oli myös syntaktisesti vaikeampi – elaboroidun tekstin kompleksisuuteen ja ymmärrettävyyteen liittyvät arvot olivat jonkin verran korkeampia kuin selkokielisten.

Rapatin (2008: 100) mukaan elaboroitu teksti on toimiva ja tarkoituksenmukainen S2-lukijoiden oppimateriaali. Lisäksi Rapatti (2009: 85) korostaa, että elaboroinnissa kyse ei ole ainoastaan kielestä vaan lukutapahtumasta kokonaisuudessaan. Elaboroitu teksti selittää – implisiittinen, näkymätön tieto on näkyvää ja tämä vaikuttaa positiivisella tavalla lukukokemukseen.

Seuraavaksi havainnollistan alkuperäisen, yksinkertaistetun ja elaboroinnin tekstin eroavaisuuksia. Käytän esimerkkiotteita Katriina Rapatin (2008: 86) tutkimuksesta.

1) Alkuperäinen oppikirjateksti:

Monilla sotarekillä kunnostautunut ja kansallissankariksi noussut Napoleon Bonaparte kruunattiin Ranskan keisariksi vuonna 1804. Hänen päämääränään oli tehdä Ranskasta Euroopan johtava valtio. Euroopan muut suurvallat olivat toista mieltä. Ne jatkoivat sotimista Ranskaa vastaan, jonka ne yksi toisensa jälkeen kuitenkin joutuivat tunnustamaan vahvemmakseen. Napoleonin loistavat voitot pakottivat Itävallan rauhaan vuonna 1805, ja pian aseensa laskivat myös Preussi ja Venäjä.

2) Selkokielistetty teksti:

Napoleonista tuli Ranskan keisari vuonna 1804. Hän halusi tehdä Ranskasta Euroopan suurimman valtion. Ranska voittikin monta taistelua muita valtioita vastaan. Vuonna 1805 Itävalta suostui rauhaan hävittyään Ranskalle. Pian tämän jälkeen myös Preussi ja Venäjä tunnustivat Ranskan olevan niitä vahvempi valtio.

3) Elaboroitu teksti:

Napoleon Bonaparte oli ranskalainen sotapäällikkö. Hän oli johtanut Ranskan armeijaa monilla sotarekillä Euroopassa ja menestynyt niillä hyvin. Sen vuoksi ranskalaiset pitivät häntä kansallissankarina. Ranskalaiset arvostivat häntä niin

paljon, että he halusivat Napoleonin oman maansa johtajaksi eli keisariksi. Hänet kruunattiin eli hänestä tehtiin Ranskan keisari vuonna 1804.

Kun Napoleonista oli tullut Ranskan keisari, hän halusi, että Ranskasta tulee Euroopan vahvin valtio. Hänen päämääränään oli siis tehdä Ranskasta Euroopan johtava valtio.

Alkuperäisessä katkelmassa (esimerkki 1) on viisi virkettä, seitsemän lausetta ja 57 sanaa. Lauseet ja virkkeet ovat pitkiä. Tekstissä esiintyy partisiippilausekkeita (*Monilla sotaretkillä kunnostautunut ja kansallissankariksi noussut*), verbien infiniittimuotoja (*tehdä, sotimista, tunnustamaan*), passiivia (*kruunattiin*), pitkiä sanoja ja vaikeita taivutusmuotoja (*vahvemmakseen*). Katkelman kieli on abstraktista (*suurvallat olivat toista mieltä; voitot pakottivat Itävallan rauhaan; aseensa laskivat*), käytettyjen substantiivilausekkeiden takia siitä puuttuu verbien tuoma dynaamisuus. Katkelma sisältää oppikirjatekstin tyypillisiä piirteitä: abstraktisuutta, asioiden välisten suhteiden implisiittisyyttä ja runsasta nominien määrää ja nominaalistuksia. Nämä piirteet on mainittu mm. Saarion (2012) ja Paldaniuksen (2020) tutkimuksissa. Saario (mts. 130, 143) korostaa, että nominaalimuodot ja muut kieliopilliset metaforat voivat hämärtää merkitystä. Paldanius (mts. 50–51) puolestaan esittää, että nominaalistusten suuri määrä johtuu tekstilajin päämäärästä, nominaalistuksia syntaktisesti on helppo verrata johonkin, määrittellä, selittää, niiden kautta voi esittää syy-seuraussuhteita sekä arvioida ilmiön merkittävyyttä.

Selkoversio (esimerkki 2) on alkuperäistä tekstiä lyhyempi, se sisältää yhtä monta virkettä kuin alkuperäinen, mutta sanoja on 40. Kaikki lauseet ovat päälauseita. Selkoversion melkein kaikki verbit ovat finiittisiä, ne esiintyvät imperfektin myöntömuodossa (*tuli, halusi, voittikin, suostui, tunnustivat*). Passiivimuotoja ei ole, yksi verbi on A-infinitiivin muodossa *haluta*-apuverbin yhteydessä (*halusi tehdä*), yksi lyhyt temporaalirakenne (*hävittyään Ranskalle*) ja yksi partisiippirakenne (*Ranskan olevan niitä vahvempi valtio*). Selkotekstissä tapahtumat selostetaan yksinkertaisella tavalla, tekstistä on poistettu alkuperäisen tekstin toissijainen sisältö (*Bonaparte; Monilla sotaretkillä kunnostautunut ja kansallissankariksi noussut; Euroopan muut suurvallat olivat toista mieltä. Ne jatkoivat sotimista Ranskaa vastaan*). Kieli on konkreettista ja sanasto enemmän frekventtiä (*Napoleon Bonaparte kruunattiin Ranskan keisariksi > Napoleonista tuli Ranskan keisari; Hänen päämääränään oli tehdä > Hän halusi tehdä; Euroopan johtava valtio > Euroopan suurimman valtion; pakottivat Itävallan rauhaan > Itävalta suostui rauhaan; aseensa laskivat > tunnustivat Ranskan olevan niitä vahvempi valtio*). Nämä piirteet limittyvät Kulkki-Niemisen (2010: 162–163) mainitsemien selkotekstien piirteiden kanssa. Hänen mukaansa selkokirjoittamisessa

lähdetekstiä muokataan konkreettisemmaksi mm. seuraavin keinoin: pitkät etumääritekjet yksinkertaistetaan ja muutetaan lauseiksi, lähtötekstin lauseiden informaatio jaetaan osiin, suositaan havainnollisia subjekti+predikaatti-rakenteita, vältetään passiivia ja kielikuvia. Katkelmassa heijastuvat myös Kulkki-Niemisen ja Leskelän (2015: 38–39) mainitsevat selkokirjoittamisen perustekniikat – ylimääräinen ja yksityiskohtainen tieto on karsittu, tekstin pituutta on lyhennetty, on käytetty johdonmukaisia, selkeitä, lyhyitä ja ymmärrettävyydeltään helpompia kielellisiä rakenteita ja sanoja.

Elaboroitu teksti (esimerkki 3) on näistä kolmesta pisin – siinä on 69 sanaa, seitsemän virkettä, ja 12 lausetta. Katkelma ei sisällä alkuperäisversion raskaita kielellisiä rakenteita, mutta lauseet ovat silti pitkiä, monipolvisia. Ainoastaan kaksi katkelman lauseista ovat passiivilauseita, (*Hänet kruunattiin eli hänestä tehtiin Ranskan keisari*). Melkein kaikki finiittiverbit ovat imperfektissä, yksi on preesensissä (*tulee*) ja kolme pluskvamperfektissä (*oli johtanut ja menestynyt; oli tullut*). Lähtötekstin partisiippirakenne on muutettu lauseiksi (*Monilla sotaretkillä kunnostautunut ja kansallissankariksi noussut > Hän oli johtanut Ranskan armeijaa monilla sotaretkillä Euroopassa ja menestynyt niillä hyvin. Sen vuoksi ranskalaiset pitivät häntä kansallissankarina*). Lisäksi partisiippien sijasta on käytetty parafrasit, joissa on käytetty selkeämpää kieltä (*kunnostautunut > menestynyt hyvin; kansallissankariksi noussut > pitivät häntä kansallissankarina*). Teksti tarjoaa lukijalle taustatiedot (*Napoleon Bonaparte oli ranskalainen sotapäällikkö*) ja avaa vaikeampien sanojen merkitykset synonyymien (*johtajaksi eli keisariksi*) ja parafrasien avulla (*kruunattiin eli hänestä tehtiin Ranskan keisari*). Lisäksi oppikirjatekstille ominaiset implisiittiset ilmiöiden väliset suhteet on tehty näkyviksi (*Sen vuoksi ranskalaiset pitivät häntä kansallissankarina; Hänen päämääränään oli siis tehdä*). Edellä mainituista syistä teksti on sujuva, sitä on helppo lukea, mutta samalla lukijalla on mahdollisuus tutustua aihepiirin sanaston ja erilaisiin kielellisiin rakenteisiin.

2.3 Ymmärrettävyys ja ymmärtämisen taustatekijät

Tekstien muokkaamisen tavoitteena on luettavuuden parantaminen. Mitä luettavuus on ja miten sitä voi mitata? Selkokieltä käsittelevässä kirjallisuudessa ja tutkimuksissa puhutaan kahdesta käsitteestä: luettavuudesta (engl. *readability*), joka koskee tekstin typografiaa ja kuvitusta, sekä ymmärrettävyydestä (engl. *understandability*), joka koskee tekstin kielellisiä ominaisuuksia (Kulkki-Nieminen 2010: 45).

Viime vuosisadalla kielentutkijat pyrkivät selvittämään ymmärrettävyyden ja luettavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Oli laadittu erilaisia luettavuuskaavoja, joiden avulla arvioitiin tekstien vaikeustasoa. Englanninkielisille teksteille oli kehitetty mm. *Flesch–Kincaid Grade Level Formula* ja *SMOG Formula*, Pohjoismaissa on käytössä *LIX*-ohjelma. Kaavat pohjautuvat lause- ja virkerakenteiden analyysiin sekä sanojen ja tavujen laskemiseen, niiden avulla tekstin pintarakenteen ominaisuuksia mitataan kvantitatiivisesti ja mekaanisesti. Juuri tästä syystä luettavuuskaavoja on kritisoitu, ongelmana nähdään se, että kaavojen avulla ei ole mahdollista arvioida tekstiä kokonaisuutena. Periaatteessa luettavuutta laskevaan ohjelmaan voi syöttää sattumanvaraisia selkokielisiä lauseita ja saada vastauksen, että teksti on selkokielinen. Toisin sanoen, mekaanisen laskemisen kautta ei ole mahdollista selvittää, eteneekö teksti johdonmukaisesti, muodostavatko lauseet kokonaisuuden ja ovatko sanat keskenään semanttisesti sopivia. Matemaattisella indeksillä ei ole mahdollista mitata sisältöä, myös tekstin abstraktisuutta on hankalaa arvioida. (Heikkinen 2012: 40–44; Leskelä 2019: 86–88; Leskelä – Kulkki-Nieminen 2015: 40–41, Virtanen 2009: 28).

Toinen luettavuuden ja ymmärrettävyyden määrittämisen väline on leksikaalisen tiheyden laskeminen. Leksikaalisella tiheydellä arvioidaan tekstin kompleksisuutta laskemalla koko tekstin tai lauseen sisältö- ja funktiosanojen suhdetta sekä sisältösanojen osuutta tekstin sanojen kokonaismäärästä. Sisältösanoja ovat substantiivit, adjektiivit ja verbit, joilla on denotatiivinen eli todelliseen ulkomaailmaan viittaava merkitys. Kieliopillisiin sanoihin kuuluvat pronominit, konjunktiot, apu- ja kieltoverbit, kopulaverbit sekä pre- ja postpositiitit. (Kulkki-Nieminen 2010: 157–158).

Karvosen (1992: 55) tutkimuksessa populaarien tiedeartikkelien leksikaalinen tiheys oli 69 %, mutta biologian oppikirjojen tekstien leksikaalinen tiheys oli korkeampi – 80 %. Tämä johtuu siitä, että oppikirjan teksteissä oli paljon sisältösanoja ja suhteellisen vähän lauseita kytkeviä ja kommentoivia sanoja. Kulkki-Niemisen (2010: 159) väitöskirjan aineistoon kuuluvien STT-lehtiartikkeleiden leksikaalinen tiheys oli 72,1 % ja selkokielisten artikkeleiden – 68,6 %. Egginsin (2004: 94) mukaan leksikaalinen tiheys kasvaa, jos tekstissä esiintyy nominaalistsuksia eli substantiivilausekkeita. Hallidayn (2014: 728–730) mukaan nominaalistsukset ovat kieliopillista metaforaa, koska substantiivilausekkeissa lekseemien merkitys ei täsmää niiden semanttista roolia lauseessa, esimerkiksi prosesseja ilmaisevista verbeistä ja ominaisuuksia ilmaisevista adjektiiveista muodostetaan nomineja. Nominalisaatio on tyypillistä kirjoitetulle kielelle ja etenkin tieteellisissä teksteissä substantiivilausekkeiden määrä on korkea. Nominaalistsuksissa tieto on tiiviisti pakattu, mutta rakennetta on helppo

käyttää lauseessa – rakentaa hierarkioita ja argumentaatiota. Tämän nominaalilausekkeiden ominaisuuden on tuonut esille myös historian oppikirjatekstejä tutkinut Paldanius (2020: 50–51).

Ylempänä oli esitetty, että ymmärrettävyyteen vaikuttaa ei ainoastaan tekstin rakenne vaan tekstin sisältö ja semantiikka, jota ei ole mahdollista mitata mekaanisesti. Leskelä ja Kulkki-Nieminen (2015: 48–51) määrittivät piirteet, jotka nostavat tekstin vaikeustaso:

1. Sanasto:
 - a. abstraktinen sanasto;
 - b. erikoiskielen sanasto;
 - c. muut lukijalle vieraat sanat eli sellaiset, joita kuulee harvoin arkielämässä, esimerkiksi murreilmaisut, slangisanat, vieraskieliset sanat.
2. Morfologiset piirteet:
 - a. vaikeat taivutusmuodot (pitkät taivutetut yhdyssanat, harvinaiset sijamuodot, sanat, joissa on useita liitteitä peräkkäin, vaikeat ja harvinaiset verbimuodot);
 - b. pitkät rakenteet (lauseenvastikkeet).
3. Lauserakenteet:
 - a. pitkät lauseet (yli 14 sanan lause);
 - b. runsas määrä predikaatteja edeltäviä määritteitä;
 - c. lauseen taipuvan verbin sijoittaminen lauseen loppuun;
 - d. kiilalauseet.
4. Teksti:
 - a. vaikea otsikko;
 - b. sidossanojen puute tekstissä;
 - c. tekstin sisällöllinen hajanaisuus;
 - d. tekstin epäjohdonmukainen eteneminen (punaisen langan puuttuminen);
 - e. suuri tiedon määrä.

Aldersonin (2000: 60–84) mukaan luetellut piirteet kuuluvat tekstimuuttujiin (eng. *text variables*). Lukeminen on vuorovaikutteinen prosessi ja onnistunut ymmärtäminen edellyttää lukijalta taustatietoja aiheesta, kulttuurista ja maailmasta sekä kielen osaamista, mm. sanaston hallintaa. Aldersonin (2000: 32–60) mukaan lukijan tietoisuus ja osaaminen ovat lukijaan liittyviä muuttujia (eng. *reader variables*). Muita lukijaan liittyviä muuttujia ovat motivaatio, lukemisen syy, lukustrategiat, uuden tiedon oppimis- ja prosessointikyky, lukijan tunnetila sekä muut suhteellisen pysyvät ominaisuudet kuten sukupuoli, ikä, persoonallisuus, sosiaalinen

asema ja ammatti. Tarkastelen seuraavaksi lukijan tietoisuuteen ja osaamiseen liittyviä muuttujia.

1. Taustatiedot

Luetun ymmärtäminen on tekstin dekodeeraamista ja merkityksien muodostamista. Pystyäkseen muodostamaan merkityksen lukijan pitää yhdistää tekstistä saatu uusi tieto aiempaan. Tekstissä osa tiedoista on implisiittistä, kirjoittaja luo tekstin tavallisesti tiettyä lukijakuntaa varten ja olettaa, että lukijat omaavat tarvittavat taustatiedot aiheesta. Tieto kuitenkin ei ole universaalia, yhden ryhmän jakama yleistieto tai perustieto saattaa olla toiselle ryhmälle vierasta tietoa. Tieto on kulttuurisidonnaista ja L2-lukijat jatkuvasti kohtaavat aiheita, jotka ovat heille vieraita. (Eskey 2005: 569–570). Kun luettavan tekstin aihe on lukijalle tuttu, tekstiä pidetään helppolukuisena, vieras aihe puolestaan vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tekstin aihe ja kielitaito voivat kompensoida toisiaan – hyvä kielitaito voi kompensoida puutteellista aiheen tietämystä ja aiheen tutuus voi puolestaan kompensoida heikkoa kielitaitoa. (Alderson 2000: 44).

2. Sanaston tuntemus

Nissilän (Nissilä ym. 2006: 84) mukaan luetun ymmärtäminen edellyttää sanaston hyvää hallintaa. Jos sanavarasto on varsin laaja, sanojen merkityksiä ei joudu arvaamaan. Sanaston tuntemuksen ja lukemisen suhde on vastavuoroinen – lukeminen on paras tapa kasvattaa sanavarastoa (Eskey 2005: 567; Nissilä ym. 2006: 83). Kodan (2005: 48–49) mukaan sanavaraston laajuus vaikuttaa luetun ymmärtämiseen merkittävämmän kuin morfosyntaktiset tiedot ja lukustrategiat. Sanaston tuntemus koostuu kahdesta ulottuvuudesta: sanan perusmerkityksestä (denotaatiosta) sekä sivumerkityksistä (konnotaatiosta). Sivumerkitykset liittyvät sanan käyttömahdollisuuksiin tekstissä. Sanojen merkitykset ovat kompleksisia ja sanan tarkka merkitys realisoituu kontekstissa. (Koda 2005: 50–51).

3. Kielelliset taidot ja leksikaalinen päättely

Vieraalla kielellä lukeminen vaatii lukijalta monipuolista kielellistä tietoisuutta, kielen fonologisen, morfologisen, semanttisen ja syntaktisen järjestelmän tuntemusta. Lukeminen perustu sanojen tunnistamiseen. Tutkijat korostavat, että tämän prosessin automatisoituminen nopeuttaa lukemisen prosessia (Valtanen 1998: 15) sekä mahdollistaa laajempien tekstin osien muistamista (Vauras et al. 2007: 139). Vaurion (1998: 79) mukaan heikot sanojen

tunnistamistaidot johtavat tekstin väärän ymmärtämiseen, koska lukija ei pysty tunnistamaan yksittäisiä sanoja oikein ja sekoittaa sanojen merkitykset keskenään.

Kun lukija kohtaa tekstissä uuden sanan, hän yleensä yrittää päätellä merkityksen kontekstin perusteella. Päätely edellyttää sekä lukijan riittävää sanavarastoa että kontekstin tarjoamaa tukea. Eri tutkijat (mm. Alderson 2000: 36; Eskey 2005: 567) esittävät, että lukijan kuuluu ymmärtää 95 % tekstin sanoista, jotta he voisivat ymmärtää tekstin yksityiskohdat ja arvata tuntemattomien sanojen merkitykset. Kontekstiin tai taustatietoihin perustuvaa sanojen merkityksen päättämistä kutsutaan leksikaaliseksi päätteeksi (eng. *lexical inferencing*). Ilmiötä tutkinut Vaurio (1998: 75–78, 110) jakaa leksikaalisen päätteilyn strategiat kahteen ryhmään – tekstilähtöisiin ja tietoon perustuviin strategioihin. Tekstilähtöisiin strategioihin kuuluu: sananosien morfologinen analyysi, lähikontekstin ja laajan kontekstin käyttö. Käyttäessään morfologisen analyysin strategiaa lukija jakaa sanan osiin (morfeemeihin) ja päättelee koko sanan merkityksen näiden osien perusteella. Morfologista analyysiä pidetään luetun ymmärtämisen merkittävänä ja hyödyllisenä strategiana. Analyysi vaatii morfologista tietoisuutta, jotta lukija osaa tulkita morfeemit oikein. Lähikontekstin käyttö tarkoittaa sanan välittämässä läheisyydessä olevien sanojen hyödyntämistä, yleensä lähikonteksti rajoittuu yhteen lauseeseen. Tätä strategiaa käyttämällä voi kuitenkin epäonnistua, koska muutaman sanan konteksti saattaa olla liian suppea ja riittämätön onnistuneeseen päätteelyyn. Laajan kontekstin käyttö tarkoittaa kappaleen, katkelman tai koko tekstin hyödyntämistä merkityksen päätteelyyn. Tietoon perustuvia strategioita ovat: yleistietous tai aikaisempi tietous aihepiiristä, tieto siitä, miten kirjallinen teksti rakentuu ja tieto muista kielistä. Taustatietojen käyttöä luetun ymmärtämisessä yleisesti pidetään tärkeänä, mutta Vaurion tutkimukseen osallistuneet oppijat mainitsivat tämän strategian aika harvoin. Luokkakeskusteluissa oppijat kuitenkin viittasivat hyvin usein juuri yleis- ja taustatietojen hyödyntämiseen. On todennäköistä, että moni oppija on käyttänyt tätä strategiaa, mutta jätti sen mainitsematta, koska luuli, että tutkimuksessa hyväksytään vain lingvistisiä perusteluita. Tieto kirjallisen tekstin rakentumisesta tarkoittaa, että oppija käyttää päätteelyssä apuna sellaisia kirjoitetun tekstin konventioita, joita kirjoittaja käyttää tekstissä merkitysten selvittämiseen tai tyylikeinona. Tällaisia konventioita ovat esimerkiksi synonyymit ja antonyymit, esimerkit, määritelmät, listat, tiivistelmät sekä välimerkit. Lukija voi myös soveltaa päätteelyyn äidinkieltänsä tai toisen vieraan kielen tietoa. (Vaurio 1998: 75–78, 110).

Oppijan sanavarasto sekä aikaisempi kielitaito, kielen semantiikan ja syntaksin tuntemus, on päätteelyn perusta. Päätteely onnistuu, jos oppija soveltaa tiedot oikein, tai epäonnistuu, jos

hän ei osaa niitä soveltaa. Päättely prosessin edellytyksenä on sanan merkittävyys ja lukijan motivaatio päättelyn tekemiseen. Tekstin tulee tukea prosessia, leksikaaliseen päättelyyn tarvitaan hyödyllisiä lingvistisiä tai pragmaattisia vihjeitä kontekstista. Leksikaalinen päättely ei välttämättä johda uuden sanan oppimiseen, välillä se palvelee ainoastaan kyseisen tekstin ymmärtämistä. (Vaurio 1998: 47–48).

On todennäköistä, että elaboroitua tekstiä lukiessa opiskelijat käyttävät leksikaalista päättelyä. Teksti käsittelee työnhaun prosessia ja sisältää aiheeseen liittyvää erikoissanastoa, joka on opiskelijoille ainakin osittain tuntematon.

3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Toteutin tutkimuksen aineiston keruun eräässä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta tarjoavassa organisaatiossa. Tekstin ymmärrettävyyden tutkimiseen käytin Työnhaku-tekstin elaboroitua versiota, vertailua varten valitsin Vilma-materiaaliin kuuluvan selkokielisen version. Aineiston aihe oli informanteille tärkeää sekä perustui opintosuunnitelmaan. Tavoitteenani oli myös opettaa opiskelijoille käsiteltävän tekstin sisältö. Tutkielman aineisto koostuu 14 informantin vastauksista sekä yksilöhaastatteluista. Nauhoitin tunnin kulun, ryhmäkeskustelut sekä yksilöhaastattelut digitaalisella nauhurilla mp3-tiedostoksi. Nauhoitettua puheen aineistoa kertyi yhteensä noin neljä tuntia. Ryhmäkeskustelujen sekä yksilöhaastattelujen pituus vaihteli. Ryhmän havainnointi oli tehty ja ryhmäkeskustelut oli pidetty vain tutkimuksen tukemiseksi. Yksilöhaastattelujen ja ryhmäkeskustelujen litteroinnissa käytin sanatarkkaa litteraatiota, sillä haastattelujen tarkoituksena oli kuulla opiskelijoiden vastaukset sekä mielipiteet tekstistä eikä tutkia heidän puhetapaansa. Sanatarkassa litteroinnissa kerrotaan vain puheen sisältö ja sanojen toistot, mutta esimerkiksi taukoja, päällekkäispuhumista ja äänensävyjä ei merkitä (Ruusuvuori – Nikander 2016: 68–69).

Tutkimukseen osallistuivat hitaan alkuvaiheen ryhmän opiskelijat, jotka olivat opiskelleet suomea kotoutumiskoulutuksessa noin puolen vuoden ajan. Kielitaitotestit pidettiin kuukausi ennen aineiston keruupäivää ja testitulosten mukaan opiskelijat olivat taitotasolla A1.3–A2.1. Ryhmässä oli myös neljä opiskelijaa, jotka eivät osallistuneet tutkimukseen, koska heidän kielitaitotasonsa oli alle A1.3. Nämä opiskelijat tutustuivat aineistoon, mutta eivät pystyneet tekemään tehtäviä. Vaikka paikalla oli 18 opiskelijaa, tarkistelen 14 opiskelijan tuotoksia. Informanteista yhdeksän oli naisia ja viisi miehiä. Informantit olivat kotoisin eri maista: Bangladeshista, Ghanasta, Irakista, Kiinasta, Nepalista, Romaniasta, Somaliasta, Syyriasta. Informanttien ikäjakauma oli 21–47 (keskiarvo on 33,4).

Aineistonkeruupäivä oli yhden opetuspäivän pituinen, se kesti yhdeksästä puoli kahteen pois lukien kaksi taukoa, jotka olivat 15:n ja 30:n minuutin pituisia. Tunnin aiheena oli työnhaku. Ennen tutkimuksen tekoa ja aineiston keruuta opiskelijoilta oli pyydetty kirjallinen suostumus. Suostumus oli kirjoitettu suomeksi mutta minä selitin opiskelijoille tutkimuksen tarkoituksen, suostumuksen sisällön sekä päivän etenemisvaiheet. Ryhmä oli minulle uusi, siksi alussa pidin lyhyen esittelykierroksen. Alkuvalmistelujen jälkeen siirryin varsinaiseen sisältöön, selitin, mitä aihetta tänään käsitellään ja millaisia tehtäviä tehdään.

Opetuksen aikana opiskelijoiden piti ensin lukea Työnhaku-tekstin elaboroitu versio (Teksti 1) ja tehdä tekstiin integroitu tehtävä – vastata sanastoon liittyviin kysymyksiin. Lukemista seurasi kaksi sisältöön liittyvää tehtävää: valitse onko lause oikein vai väärin (kirjallinen), vastaa kysymyksiin pienryhmässä (suullinen). Ohjeiden mukaan opiskelijat eivät saaneet käyttää sanakirjaa eikä kännykkää. Osallistuin eri ryhmien keskusteluihin vuorotellen, kyselin ja ohjasin keskustelua. Tämän jälkeen opiskelijoiden kuului tehdä itsearviointitehtävä. Sitä seurasi ohjattu ryhmäkeskustelu luetusta tekstistä ja tehtävistä. Tämän jälkeen opiskelijat siirtyivät seuraavan vaiheeseen, he tutustuivat tekstin selkoversioon (Teksti 2). Sitten heidän piti vastata tutkimuksen kannalta tärkeimpään kysymykseen – valita tekstin suosikkiversio ja selittää oma valinta. Tunnin lopussa keräsin kirjalliset aineistot ja pidin lyhyet yksilöhaastattelut, joiden aikana tarjosin opiskelijoille mahdollisuuden selostaa suullisesti tekstiversion valinnan perustelut.

Selkokielen teksti on peräisin Pohjois-Karjalan Aikuisopiston kehittämästä Vilma-verkkomateriaalista², joka on tarkoitettu maahanmuuttajien yhteiskuntatiedon opiskeluun. Sivusto laadittiin Virtuosi-projektin aikana v. 2008–2010. Sivusto on tarkoitettu sekä opettajien käyttöön että itsenäisen opiskeluun. Vilmassa on 10 eri sisältökokonaisuutta: yleistietoa Suomesta, Suomen historia, koulutusjärjestelmä, työelämä tietous, sosiaaliturva, oikeudet ja velvollisuudet, poliisi, maahanmuuttovirasto, oikeuslaitos ja kansalaistoiminta. Jokaisessa kokonaisuudessa on 4–10 tekstiä. Tekstit ovat selkokieliä, jokaisesta löytyy sekä helpompi että vaikeampi versio. Tutkielmaa varten valitsin Työnhaku-tekstin helpomman version. Vilman sivuilla lukee, että “*Vilman kieli on selkokieltä*”, mutta sivusta puuttuu Selkokeskuksen myöntämä selkotunnus. Olen päättänyt tarkistaa, vastaako teksti selkotekstin kriteerejä. Tätä varten otin käyttöön Selkomittarin. Selkomittari (Selkokeskus: 2022) on laadittu asiantuntijoita ja tutkijoita varten, en voi pitää itseäni asiantuntijana, mutta tutkielman kirjoittamisen aikana olen perehtynyt selkokirjoittamiseen hyvin perusteellisesti. Vilman tekstin keskiarvo Selkomittarissa oli 2,5. Teksti pidetään selkokielenä, jos koko tekstin keskiarvo on 2,5–3, mutta jos jokin pääkriteereistä saa arvosanan 1, tekstiä ei voi pitää selkokielenä. Verkojulkaisua juuri tästä syystä ei voi pitää selkokielenä – tekstin rivin pituus ei ole pysyvä, se vaihtelee selaimen ikkunan leveyden mukaan. Olen korjannut tämän epäkohdan kun muokkasin tekstin ulkoasua opiskelijoiden käyttöön (ks. liite 3), tekstin rivien pituus vastaa Selkokeskuksen ohjeita, se on maksimissaan 60 merkkiä.

² Materiaali löytyy osoitteesta <http://virtuosi.pkky.fi/vilma/yleista/kielitaso1.htm>

Elaboroitu versio oli yksinkertaistetun tekstin rikastettu versio. Tekstiä elaboroidessa käytin apunani aihetta aiemmin tutkineen Katriina Rapatin neuvoja sekä menetelmää käsiteltävää kirjallisuutta (Long 2015; Rapatti 2008; Yano et al. 1994). Tekstin elaboroimisesta kerron tarkemmin luvussa 4.1.

Tässä tutkimuksessa tekstin ymmärtämisen arvioimiskeinot ovat testaustyyppisiä, tuotosta on arvioitu avointen ja oikein-väärin-kysymysten avulla, opiskelijoiden metakognitiivista toimintaa itsearviointitehtävän kautta (Holopainen 2003: 40–41). Avoimet kysymykset olivat sekä integroidussa sanastotehtävässä sekä ryhmäkeskustelussa, lisäksi tutkimuksen viimeinen kysymys suosikkitekstistä oli myös avoin. Avoimet kysymykset mahdollistavat tekstin sisällön ja sanaston toistoa sekä mielipiteen ilmaisua ja luovuuden käyttöä (mts. 42). Sekä toisto että aiheesta puhuminen ja mielipiteiden jakaminen ryhmäkeskustelun aikana ovat erittäin hyödyllisiä tehtävämuotoja oppimisprosessin kannalta. Vastaaminen avoimiin kysymyksiin kuitenkin saattaa olla haasteellista osalle opiskelijoista ja tuotos ei välttämättä kuvaa asioiden ymmärtämistä vaan puhumisen tai kirjoittamisen taitoa (mts. 42). Tästä syystä opiskelijoiden piti vastata viimeiseen kysymykseen sekä kirjallisesti että suullisesti. Jos opiskelijan kirjoittamisen taito oli heikko, hänellä oli kuitenkin mahdollisuus perustella oma valintansa suullisesti, jolloin hän voi tarvittaessa turvautua esimerkiksi kaverin tukeen. Tehtävien kysymykset vaativat sekä tiedon toistamista että soveltamista, koska osa vastauksista löytyi suoraan tekstistä ja osasta piti päätellä kontekstin perusteella (mts. 41). Alempana ovat oikein-väärin- sekä ryhmätehtävän kysymykset.

Taulukko 2. Ryhmäkeskustelutehtävän kysymykset.

1. Mitä ihmiset tekevät, kun haluavat saada työtä sinun kotimaassa?
2. Mitä sinä teet, kun haluat saada työtä Suomessa?
3. Onko työharjoittelu myös hyvä asia, jos et löydä heti hyvää työpaikkaa? Miksi?
4. Mitä voit kertoa työnantajalle itsestä?

Taulukko 3. Oikein-väärin-tehtävä.

	oikein	väärin
Esim. Työpaikan saa nopeasti.		X
1. Työpaikkailmoituksia on esim. lehdissä ja netissä.		
2. Työnantaja aina ilmoittaa TE-toimistoon avoin työpaikka.		
3. Työtä ei voi hakea, jos ei ole työpaikkailmoitusta.		

4. Työharjoittelun jälkeen pääset töihin.
5. Työhakemuksessa pitää kertoa koulutuksesta ja työkokemuksesta.
6. Jos olet lähettänyt työhakemuksen, saat kutsun työhaastatteluun.
7. Työhaastattelussa on hyvä, jos myös työnhakija kysyy työnantajalta.

Löytääkseen vastauksia näihin tehtäviin opiskelijat joutuivat tulkitsemaan tekstiä, pohtimaan syitä ja seurauksia sekä kertomaan sisältöä vapaasti. Tämä kaikki vaatii päättelevää ymmärtämistä. Heidän piti myös selvittää ja toistaa tekstin tosiasiat muille, mikä puolestaan vaatii sanatarkkaa ymmärtämistä. Viimeinen kysymys edellytti myös luettujen tekstien arvioivaa ymmärtämistä, koska opiskelijoiden piti arvioida tekstin sisältöä lukijan kannalta (Vähäpassi 1987: 62–63).

Ensimmäinen tehtävä oli integroitu tekstiin, opiskelijoiden piti alleviivaa oikea vastaus tekstissä. Tehtävä sisälsi 14 kysymystä, jokaista tekstin osaa seurasi 2–6 kysymystä. Kysymykset olivat seuraavia:

Taulukko 4. Integroidun sanastotehtävän kysymykset.

1. Alleviivaa sana, joka tarkoittaa ihmistä, joka etsii työtä.
2. Kuka antaa työtä ja maksaa palkkaa? Alleviivaa oikea vastaus.
3. Alleviivaa sana, joka tarkoittaa sama kuin *ottaa työhön*.
4. Minkä tekstin työnantaja kirjoittaa sanomalehteen, kun etsii työntekijää? Alleviivaa oikea vastaus.
5. Alleviivaa, mistä voit saada apua.
6. Mitä tarkoittaa *ottaa yhteyttä*? Alleviivaa oikea vastaus.
7. Miten työharjoittelu eroaa tavallisesta työstä? Alleviivaa oikea vastaus.
8. Alleviivaa, mitä tukea voit saada työharjoittelun ja työttömyyden aikana.
9. Mitä hyötyä on työharjoittelusta? Alleviivaa 2 asiaa.
10. Kun haet työtä, minkä tekstin kirjoitat? Alleviivaa oikea vastaus.
11. Mistä asioista kirjoitat työnantajalle? Alleviivaa 3 asiaa.
12. Minkä keskustelun käyt, kun haluat saada työpaikan? Alleviivaa oikea vastaus.
13. Millä nimellä kutsut pomoa? Alleviivaa oikea vastaus.
14. Mitä otat työhaastatteluun mukaan? Alleviivaa 2 asiaa.

Vaikka kysymykset ovat avoimia, ne eivät edellyttäneet perinteistä kirjallista vastausta, vastaus piti havaita tekstistä ja alleviivata. Tämä edellytti sanatarkkaa, tunnistavaa ymmärtämistä sekä päättelevää ymmärtämistä, sillä sanojen merkityksiä piti päätellä kontekstin perusteella. Tämän tyyppisessä tehtävässä opiskelijat joutuivat käyttämään leksikaalisen päättelyn strategioita.

4 Aineiston analyysi

Tämä luku koostuu elaboroidun tekstin analyysistä, tekstien vertailusta ja opiskelijoiden vastausten analyysistä. Luvussa 4.1 tarkastelen elaboroinnin vaikutusta tekstiin lause- ja sanastotasolla, minkä jälkeen luvussa 4.2 tutkin selkokielisen tekstin ja elaboroidun version yhteisiä ja erottavia tekstuaalisia piirteitä. Luvussa 4.3 analysoin elaboroituun tekstiin liittyvien tehtävien vastauksia, selostan opiskelijoiden lukemisen prosessin arvioinnit, sekä kerron heidän mielipiteensä teksteistä. Esittelen lyhyesti myös aiempien tutkimusten tuloksia ja vertaan niitä saamani tuloksiin.

4.1 Elaboroitu teksti

Perehdyttyäni elaborointia käsittelevään kirjallisuuteen kirjoitin Työnhaku-tekstin uuden version. Elaboroitu versio pohjautuu Vilma-materiaalin selkokieliseen tekstiin. Omaa versiota kirjoittaessani käytin samaa rakennetta ja samoja ideoita kuin selkokielisessä tekstissä. Teksti alkaa työnhakuaiheen yleisestä esittelystä ja työn etsimiseen liittyvistä ohjeista, sitä seuraa selitys työharjoittelun hyödyistä. Tekstin toinen osa käsittelee työhakemuksen laatimista ja kolmas työhaastattelua.

Tekstiä elaboroidessa pyrin mallintamaan Rapatin (2008) ja Longin (2015) antamia esimerkkejä, Rapatin neuvoja sekä soveltamaan Longin (2015: 252) esittämiä elaboroinnin keinoja: redundanssin, säännöllisyyden ja loogisten suhteiden eksplisiittisyyden lisäämistä sekä Järvisen (2001: 198–231) listaamia käsitteiden avaamiskeinoja.

4.1.1 Tekstin elaborointi

Tekstin tavoitteena on käsitteiden avaaminen ja neuvojen antaminen. Teksti etenee loogisesti, aiheen käsittely alkaa työpaikan etsimisen ohjeista ja päättyy työhaastatteluun valmistautumiseen, se jäljittää reaalielämän etenemisjärjestystä. Tekstin aihe on eroteltu otsikkoon. Teksti alkaa avaavalla kappaleella työnhausta (esimerkki 4). Kappaleen ensimmäinen virke kertoo kappaleen ydinsisällön ja sitä seuraavat antavat lisätietoja – samanlainen rakenne jatkuu myös muissa tekstin kappaleissa. Lauseissa on käytetty kanonista sanajärjestystä.

4) Työnhaku

Työnhakuun eli työn etsimiseen menee paljon aikaa ja energiaa. Kun haluat saada työpaikan Suomessa, ole aktiivinen, koska työnhakijoita on paljon.

Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän, hän tavallisesti laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen. Katso sieltä, onko sinulle sopivaa työtä nyt tarjolla. Voit myös pyytää TE-toimistosta apua työnhakuun, mutta kaikki työnantajat eivät kerro TE-toimistolle avoimista työpaikoista. Jos tiedät firman, jossa haluat olla töissä, voit myös ottaa yhteyttä itse. Soita tai lähetä sähköpostiviesti ja kysy työtä. (ET).

Tekstin ensimmäisessä virkkeessä käytetty parafrasi selittää sanan *työnhaku*. Virke sisältää idean, että työn etsiminen ei ole helppoa. Seuraava virke jatkaa sitä ajatusta sekä kausaalisen lauseen kautta selittää, mistä tämä johtuu.

Toisessa kappaleessa selitetään käytännön asioita – miten työtä haetaan. Se alkaa temporaalisella lauseella *Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän...* Lauseiden järjestys virkkeessä jäljittää tapahtumien kronologista järjestystä – ensin työnantaja huomaa palkkaamisen tarpeen ja sitten julkaisee ilmoituksen avoimesta paikasta. Seuraavan virkkeen ensimmäisen lauseen anaforinen viittaus *Katso sieltä* yhdistää virkkeen edelliseen. Seuraavan lauseen reemassa annetaan tietoja TE-toimiston palvelujen hyödyntämisestä, ja sitä seuraa kontrasttiivinen *mutta*-lause. Virke täydentää avointen työpaikkojen etsimisen lähteitä ja esittää tiedon, että TE-toimiston luettelo ei kuitenkin ole kattava. Sama idea jatkuu myös seuraavassa konditionaalista suhdetta ilmaisevassa lauseessa. Tekstissä ei käytetä suoraan *piilotyöpaikka*-käsitettä, sillä lukijalle se ei ole vielä relevantti, teksti sisältää vain yläkäsitteet ja päätiedot. Virkkeessä piilotyöpaikka-ajatus kuitenkin esiintyy *Jos tiedät firman, jossa haluat olla töissä* -parafrasoin muodossa. Kappaleen viimeisessä virkkeessä oleva parafrasi selittää ilmausta *ottaa yhteyttä*, verbipari *Soita tai lähetä sähköpostiviesti* tukee ilmaisun merkityksen ymmärtämistä.

Tekstin seuraava osio sisältää tiedot työharjoittelusta (esimerkki 5). Työharjoittelua nähdään uutena käsitteenä ja esitellään monipuolisesti, tekstin etenemisen johdonmukaisuus teeman ja toiston kautta tukee käsitteen ymmärtämisen prosessia.

- 5) Jos et löydä sopivaa työpaikkaa, voit etsiä myös **työharjoittelupaikkaa**. **Työharjoittelu** aikana et tavallisesti saa palkkaa, mutta saat Kelasta työmarkkinatukea. **Työharjoittelu** aikana saat työkokemusta sekä tutustut työpaikkaan ja uusiin ihmisiin. Jos **työharjoittelu** menee hyvin ja sinä haluat jatkaa, voit kysyä pomolta, saatko työpaikan. **Työharjoittelun** kautta moni ihminen löytää työpaikan. (ET).

Kappale alkaa kieltolauseella *Jos et löydä työpaikkaa...*, jota seuraa vaihtoehtoa esittävä lause *...voit etsiä myös työharjoittelupaikkaa*. Kirjoittaja siis esittää työssäolon vaihtoehtona työharjoittelun. Työharjoittelu on koko kappaleen pääteemaa, se sisältyy ensimmäisen virkkeen reemaan ja toistuu jatkossa kappaleen joka virkkeessä teemaosissa. Tässä kappaleessa teeman kulku on hyvin johdonmukaista, sen lisäksi kappaleessa toistuvat samat rakenteet ja sanasto.

Kappaleen toinen virke alkaa myös kielteisellä lauseella, jota seuraa kontrastiivista suhdetta ilmaiseva *mutta*-lause. Sen kautta lukijalle kerrotaan työssäkäynnin ja työharjoittelun olennaisesta erottavasta tekijästä – työharjoittelusta ei makseta palkkaa. Seuraavan virkkeen aloitus toistaa edellisen virkkeen aloitusta *Työharjoittelun aikana*, virkkeessä jatketaan *työharjoittelu*-käsitteen avaamista ja keskitytään työharjoittelun suorittamisen hyötyyn. Seuraava virke on taas *jos*-konjunktioilla alkava ehtolause *Jos työharjoittelu menee hyvin...*, jossa työharjoittelun onnistuminen nähdään työpaikan saamisen mahdollistavana tekijänä. Kappaleen viimeisessä lauseessa esitetään vielä yksi työharjoittelun hyötypuoli, joka perustuu edellisen virkkeen ajatukseen. Kappaleessa otetaan huomioon lukija ja hänen taustatietonsa aihepiiristä. Työharjoittelua verrataan työssäoloon, oletetaan, että käsitteen *'työ'* olennaiset piirteet ovat tuttuja, mm. se, että työstä saadaan palkka.

Seuraavassa kappaleessa siirrytään jo työhakemuksen kirjoittamiseen, mikä on työnhaun prosessin tärkeä osa (esimerkki 6). Oletetaan, että se on lukijalle uusi asia, joka vaatii selitystä.

6) Työhakemus

Kun olet löytänyt sopivan työpaikan, ota yhteyttä työnantajaan ja lähetä hänelle työhakemus. Työhakemus on teksti, jossa kerrot, miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus. Esimerkiksi jos olet kokki, niin työhakemuksessa voit kertoa, missä opiskelit kokiksi, kuinka monta vuotta olit töissä kokkina ja miksi tykkäät kokin työstä. Kirjoita työhakemus tietokoneella. Jos et tiedä, miten kirjoitat työhakemuksen, voit kysyä apua esim. TE-toimistosta. (ET).

Kappaleen ensimmäinen lause on temporaalinen lause *Kun olet löytänyt sopivan työpaikan...*, joka yhdistää kappaleen tekstin edellisiin kappaleisiin. Edellisissä kappaleissa käsiteltiin työpaikan etsimisen keinoja ja tässä kappaleessa siirrytään seuraavan vaiheeseen – työhakemuksen kirjoittamiseen. Kappaleen aihe on esitetty sekä otsikossa että kappaleen toisen lauseen reemassa: *lähetä hänelle työhakemus*. Kappale sisältää neuvoja siitä, mitkä tiedot kuuluu kirjoittaa hakemukseen. Työhakemuksen käsite avataan parafrasilla, joka on kappaleen toisessa virkkeessä: *Työhakemus on teksti, jossa kerrot, miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus*. Kappaleen kolmas virke antaa esimerkin, joka selittää edellisissä lauseissa esiintyviä käsitteitä (*työkokemus, koulutus*) ja varmentaa edellisen

lauseen ymmärtämistä. Se havainnollistaa ja tuo tuntemattomat käsitteet lähelle lukijaa. Esimerkkiä varten on valittu tavallinen ammatti – kokki, sanana se on lukijalle tuttu ja sen taivutusmuodot ovat helppoja. Seuraavat virkkeet jatkavat hakemuksen kirjoittamisen neuvomista. Viimeinen virke alkaa lauseella *Jos et tiedä, miten kirjoitat työhakemuksen...*, jota seuraa tieto avun saamisen mahdollisuudesta TE-toimistosta. Tämä yhdistää kappaleen tekstin ensimmäiseen osioon, lauseeseen *...voit myös pyytää TE-toimistosta apua* (ks. esimerkki 4).

Työhaastattelu on tekstin viimeinen osa ja myös työnhakuprosessin viimeinen vaihe. Työhaastattelu-kappaleessa (esimerkki 7) annetaan neuvoja työhaastatteluun valmistautumisesta sekä itse haastattelun tilaisuudesta. Työhaastattelu esitellään sekä osan otsikossa että ensimmäisen virkkeen lopussa. Virke alkaa ehtolauseella, joka kytkee kappaleen edelliseen: *Jos työnantaja tykkää sinun hakemuksesta...* Työhaastattelukutsun ehtona nähdään hyvä hakemus.

7) Työhaastattelu

Jos työnantaja tykkää sinun hakemuksesta ja olet hänen mielestä hyvä työntekijä, hän voi kutsua sinut työhaastatteluun. Työhaastattelu on keskustelu. Silloin pomo eli esimies tavallisesti kysyy paljon kysymyksiä, koska hän haluaa saada lisätietoja sinusta. Hän päättää, oletko sopiva henkilö. Muista myös kysyä itse. Kun menet työhaastatteluun, ota kaikki tärkeät paperit mukaan. Ota mukaan koulutodistukset ja työtodistukset. (ET).

Työhaastattelu-sana toistuu selventävänä toisen lauseen alussa, jossa esiintyy myös haastattelun yleisempi synonyymi – *keskustelu*. Kolmas virke täsmentää keskustelun tarkoitusta kausaalisen *koska*-lauseen avulla. Lause yhdistetään seuraavaan lauseeseen sekä toistuvan agentin että rakenteen kautta: *...hän haluaa saada... Hän päättää. Kysy-verbi toimii lauseiden yhdisteenä Silloin pomo eli esimies tavallisesti kysyy paljon kysymyksiä... Muista myös kysyä itse*. Persoonan vaihto välittää tiedon haastattelun kummankin osapuolen aktiivisesta roolista. Kappaleen viimeiset virkkeet antavat tietoja haastatteluun mukaan otettavista todistuksista. Temporaalinen lause *Kun menet työhaastatteluun...* palauttaa lukijan haastatteluun valmistumisen vaiheeseen – edellisissä lauseissa puhuttiin jo itse haastattelusta. Viimeisissä lauseissa toistuu *ota mukaan* -ilmaisu, jonka avulla selvennetään, että todistukset ovat asiakirjoja, yleisimmin papereita.

Opiskelijoiden saamassa tekstissä on käytettyseuraavia elaboroinnin keinoja: toistoa, parafraseja, teeman johdonmukaista kulkua, tekstin loogista etenemistä, kanonista sanajärjestystä sekä lauseiden välisten suhteiden näkyväksi tekemistä konjunktioiden sekä anaforien viittausten avulla. Käsitteiden selitykset tekstissä perustuvat asioihin, jotka ovat

lukijalle tuttuja. Seuraavassa luvussa keskityn tekstin sanaston elaborointiin ja käsittelen tarkemmin muutaman jo tässä luvussa esittämäni esimerkin.

4.1.2 Sanaston elaborointi

Kirjoittaessa pidin mielessä A2.1-tason aikuista suomen kielen oppijaa, otin huomioon tälle kielitaitotasolle tyypillistä sanavaraston laajuutta ja kielen rakenteiden osaamista. Eri tutkijoiden mukaan 1000 yleisintä sanaa voidaan pitää yleissivistävinä, mikä tarkoittaa, että niiden ymmärtäminen ei edellytä erikoisalan tuntemusta (Saario 2012: 131). Selvitin työnhakuaiheen avainsanojen frekvenssisyyden käyttämällä Suomen sanomalehtikielen taajuussanaston tietoja (CSC 2004). Korpus on luotu vuonna 2004, siksi se ei sisällä *TE-toimisto*-sanaa, mutta löytyy vastine *TE-keskus*. Korpus sisältää yksittäisiä sanoja, yhdyssanoja on rajallisesti. Taulukossa 4 näkyy tekstissä käytetty työnhakusanaston lekseemi, sen sija korpuksessa sekä esiintymisten määrä elaboroidussa tekstissä. Suluissa annettu tieto siitä, montako kertaa sana esiintyy tekstissä yhdyssanan osana.

Taulukko 5. Työnhakusanaston frekventtisyys ja esiintymät tekstissä.

	Lekseemi	Sija korpuksessa	Esiintymismäärä
1.	työ	58	5 (36)
2.	tuki	292	(1)
3.	työntekijä	367	2
4.	koulutus	442	1
5.	työpaikka	453	8
6.	yhteys	477	2
7.	kokemus	479	(2)
8.	palkka	828	1
9.	työnantaja	1085	4
10.	haastattelu	1299	(4)
11.	ilmoitus	1544	1
12.	palkata	1704	1
13.	hakemus	2070	1 (6)
14.	haku	3221	3
15.	TE-keskus	3939	3
16.	esimies	4053	1
17.	todistus	5020	(2)
18.	pomo	5736	2

19.	työnhakija	5770	1
20.	työharjoittelu	8415	4 (1)

Taulukosta 4 käy ilmi, että 20 tekstin keskeisimmästä lekseemistä 11 ei kuulu 1000 yleisimmän sanan joukkoon. Tämän perusteella kaikkia työnhakuaiheen keskeisimpään sanastoon kuuluvia sanoja ei voi pitää frekventteinä. Aihe ja sanasto ovat kuitenkin opiskelijoille tärkeitä ja niiden oppiminen kuuluu opetussuunnitelmaan. Teksti antaa relevanttia tietoa aikuisten tärkeästä osaamisesta, lukija voi hyödyntää tekstistä löytyvää tietoa omassa elämässä. Aiheeseen liittyvä suomenkielinen sanasto on oppijalle yhtä tärkeä kuin tekstissä esitetyt neuvot. Jotta A2.1 tason opiskelija pystyisi hyödyntämään tekstin tarjoamaa uutta tietoa, tekstin kuuluu tukea sanaston ymmärtämistä. Pitää kuitenkin mainita, että osa sanoista saattaa olla opiskelijoille tuttua, koska ryhmässä pidettiin jo jonkin verran työelämätunteja.

Toisto on redundanssin lisäämisen keino, joka tukee myös oppimista, sillä se tarjoaa enemmän mahdollisuuksia sanan merkityksen ja käytön prosessointiin (Saario 2012: 96, 142). Yleisin aiheeseen liittyvä sana tekstissä on *työ*, se esiintyy 5 kertaa itsenäisenä sanana ja 36 kertaa yhdyssanan osana. Tekstissä on yhteensä 248 sanaa, niin keskimäärin *työ*-juurimorfeemi esiintyy joka kuudennessa lekseemissä. Tämä ei ole yllättävää, sillä se on aiheen keskeisin käsite ja korpuksessa *työ*-lekseemi on sijalla 58. *Työpaikka* esiintyy 8 kertaa ja se myös kuuluu yleisimmän sanaston joukkoon. *Hakemus* on korpuksessa sijalla 2070, tekstissä se esiintyy kerran itsenäisenä ja 6 kertaa *työhakemus*-sanan osana. *Työharjoittelu* ei ole taajaan esiintyvä sana (sijalla 8415), mutta tekstissä se toistuu 4 kertaa ja kerran työharjoittelupaikka-sanan osana. *Työnantaja* ja *haastattelu* toistuvat kumpikin neljä kertaa (haastattelu on ainoastaan osana *työhaastattelu*-sanaa), *haku* ja *TE-toimisto* löytyy kolme kertaa. *Työntekijä*, *yhteys*, *pomo*, *kokemus* ja *todistus* toistuvat tekstissä kahdesti, jälkimmäiset kaksi vain *työkokemus* ja *työtodistus* sanojen osina. Vaikka *pomo* on korpuksessa sijalla 5736, olisi loogista ajatella, että puhutussa kielessä se on frekventimpi yksikkö kuin sanomalehdessä. Muita taulukon sanoja on käytetty vain kerran. Luvut osoittavat, että aiheen keskeisin sanasto ei ole tekstissä kertaluonteista, suurinta osaa sanoista on käytetty 2–3 kertaa, mikä on tämänpituudessa tekstissä aika hyvä esiintyvyysaste.

Tekstin otsikko on Työnhaku, joka ei ole opiskelijoille tuttu sana. Etenkin hitaasti etenevän ryhmän opiskelijoiden saattaa olla hankalaa soveltaa morfologista analyysia ja päätellä, että *haku*-substantiivi on muodostettu *hakea*-verbistä, joka on keskeinen verbi sekä S2-opetuksessa (mm. Tavallinen päivä -aiheen yhteydessä opetetaan ilmaus *hakea lapsi päiväkodista*) että arkielämässä (eri nettisivujen *Hae-nappi*). *Työnhaku* on selitetty parafrasilla

työn etsiminen. Sanat on yhdistetty *eli*-partikkelilla, joka toimii usein parafrasoin merkkinä (VISK § 803). Parafraasi tukee myös seuraavassa lauseessa esiintyvän *työnhakijoita*-substantiivin ymmärtämistä. *Työnhakija* on aika tärkeä, mutta opiskelijoille mahdollisesti vieras sana. Yleisemmin työelämän tunneilla puhutaan työntekijöistä, *työnhakija*-käsite kuuluu vain työn etsimisen aiheeseen. *Työnhakija*-sanan ymmärtäminen vaatii taas morfologista analyysia: sanan jakamista *työ* ja *hakija* -morfeemeihin. Se voi olla kuitenkin helpompaa, sillä morfeemien merkitys on selitetty edellisessä lauseessa parafrasoin keinoin.

Työn hakemisen prosessia selostavassa kappaleessa on seuraavia hankalia sanoja: *palkata, ilmoitus, avoin työpaikka, työnantaja, työntekijä, ottaa yhteyttä*. On kuitenkin todennäköistä, että kotoutumiskoulutuksen A2.1 tason opiskelija osaa suurimman osan näistä sanoista. *Avoin*-adjektiivia on mahdollisesti hankalaa tunnistaa, koska tekstissä on käytetty vaikeampia taivutusmuotoja (*avoimesta, avoimessa*), ei perusmuotoa. Leskelän (2019: 143) mukaan taivutusmuodot, joissa esiintyy sanavartalon muutos, ovat vaikeampia. Opetuksessa *palkata* ja *ottaa yhteyttä* -ilmaisut ovat harvemmin käytössä, ne eivät kuulu perussanastoon. *Ilmoitus* saattaa myös unohtua, koska se liittyy vain muutaman 0–A2.1 tason aiheen sanastoon (mm. myynti-ilmoitus, vuokrailmoitus, ilmoitus huoltomiehelle). *Ilmoitus*-sanan ymmärtämistä tukee lähikonteksti *...laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen*. Mainitut julkaisupaikat tukevat ideaa, että ilmoitus on jonkinlainen teksti. *Palkata*-sanan lähikonteksti myös tarjoaa vihjeitä sanan merkityksen päättelyyn – lauseen kuudesta sanasta vain yksi sana on tuntematon.

Sanojen selittämiseen on käytetty myös määritelmiä, esimerkkejä, rinnakkaiskäsitteitä ja synonyymejä. Esimerkissä 8 on avattu kolme käsitettä: *työhakemus, työkokemus ja koulutus*. *Työhakemus*-käsitteeseen liittyy määritelmä, joka koostuu yläkäsitteestä (*teksti*) sekä työhakemuksen ominaisuuksista, tarkemmin, sen sisällöstä.

- 8) **Työhakemus on teksti, jossa kerrot, miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus.** Esimerkiksi jos olet kokki, niin työhakemuksessa voit kertoa, **missä opiskelit kokiksi, kuinka monta vuotta olit töissä kokkina** ja miksi tykkäät kokin työstä. (ET).
- 9) **Työhaastattelu on keskustelu. Silloin pomo eli esimies tavallisesti kysyy paljon kysymyksiä,** koska hän haluaa saada lisätietoja sinusta. Hän päättää, oletko sopiva henkilö. (ET).

Esimerkissä 9 on myös käytetty työhaastattelu-substantiivin yläkäsite keskustelu, jota täydennetään seuraavissa lauseissa tiedoilla keskustelun tarkoituksesta. Esimerkin 9 toisessa

lauseessa on myös käytetty synonyymipari *pomo eli esimies*, joka auttaa ymmärtämään sanojen merkitystä. Sanaparin toinen saattaa olla lukijalle tuttu sana, ja molempien varianttien käyttö tekstissä parantaa ymmärtämistä sekä tarjoaa mahdollisuuden oppia.

Käsitteet *työharjoittelu* ja *tuki* on selitetty vieruskäsitteiden avulla. *Työharjoittelupaikan* vieruskäsite on *työpaikka*, *tuki*-käsitteen – *palkka*. Kummankin sanan vieruskäsitteet ovat oletettavasti lukijalle tuttuja.

10) Jos **et löydä** sopivaa **työpaikkaa**, voit etsiä myös **työharjoittelupaikkaa**. Työharjoittelun aikana **et** tavallisesti **saa palkkaa**, mutta **saat Kelasta työmarkkinatukea**. (ET).

Esimerkistä 10 käy ilmi, että uudet käsitteet ovat vastakkainasettelussa tuttujen käsitteiden kanssa. Työharjoittelu ei ole työtä, tuki ei ole palkkaa. *Työharjoittelu*-käsitettä avataan kappaleessa lisää listaamalla sen hyötyjä. Esimerkin 10 toisessa lauseessa toistuu *saada*-verbi, joka auttaa yhdistämään sanoja, ja konjunktio *mutta*, joka korostaa käsitteiden kontrastiivista suhdetta (VISK § 1102).

Muut elaboroidussa tekstissä toistuvat sanat ja fraasit myös tukevat sanojen merkitysten päättelyä. Seuraavassa esimerkissä (11) hahmottuu *ottaa mukaan* -fraasin toisto:

11) Kun menet työhaastatteluun, ota kaikki **tärkeät paperit mukaan**. Ota mukaan koulutodistukset ja **työtodistukset**.

Toisto tukee selittävää lausetta ja lukijan on helpompi ymmärtää, että todistukset ovat papereita, asiakirjoja. Lisäksi on helpompi ymmärtää sen, että työhaastatteluun on tärkeää ottaa kaikki todistukset.

Yhteenvedon voidaan todeta, että elaboroitu teksti sisältää paljon toistoja sekä lause- että sanatasolla. Sen rakenne tukee ymmärtämistä ja ohjaa lukijaa, tekstissä asioiden väliset suhteet ovat näkyviä, siksi lukija ei joudu arvaamaan vaan hänen huomionsa vapautuu esimerkiksi uusien sanojen merkitysten päättelyyn. Lisäksi elaboroitu teksti selittää uusia käsitteitä ja ilmiöitä, mm. esimerkkien ja parafrasien avulla sekä antaa lukijalle riittävästä taustatietoja.

4.2 Selkokielen ja elaboroidun tekstin vertailu

Opiskelijoille oli tarjottu luettavaksi kaksi Työnhaku-tekstiä: elaboroimani versio ja Vilma-materiaalista otettu teksti. Kun tekstiä muokataan elaboroimalla tai selkoistamalla, muokkausten laatu on erilaista (Rapatti 2008: 81). Elaboroinnissa ei pyritä tekstin ja virkkeiden lyhyisyyteen vaan rakenteiden ja ajatuksen kulun näkyviksi tekemiseen. Muuten kummassakin muokausmenetelmässä on paljon yhteistä: kieli on selkeää ja konkreettista, tekstin eteneminen on loogista ja johdonmukaista. (Selkokeskus 2022; Long 2015: 252).

Elaboroidusta versiosta tuli paljon pidempi kuin selkokielen versio. Yksinkertaistettu teksti sisältää yhteensä 18 virkettä, 33 lausetta (otsikot laskettu mukaan), siinä on 123 sanaa, keskimäärin on 3,9 sana per lause ja 7,4 sana per virke. Elaboroitu teksti puolestaan sisältää 27 virkettä, 59 lausetta (otsikot laskettu mukaan), siinä on 248 sanaa, keskimäärin on 4,3 sana per lause ja 10,7 sana per virke. Nämä numerot osoittavat että elaboroitu teksti on puolet pitempi kuin yksinkertaistettu teksti ja sen virkkeet sisältävät keskimäärin 3 sanaa enemmän. Rapatin (2008: 99) tutkimuksessa on kuitenkin osoitettu, että tekstin pituus ei vaikuta lukemisen kokemukseen negatiivisella tavalla, mutta tekstiä pidentävät selittävät ranteet auttavat opiskelijoita ymmärtämään oppikirjatekstiä paremmin.

Tekstin pituus ei ole ymmärrettävyyden kannalta ratkaiseva tekijä, sitä tärkeämpi on mm. sisällön mielekkyys ja tärkeys lukijalle, tiedon määrä, tekstin looginen eteneminen ja lauseiden sidosteisuus ja rakenteiden vaikeus (katso luku 2.3). Tiedon määrää, tekstin sisällöllistä tiivyyttä voidaan arvioida laskemalla leksikaalisten sanojen osuutta tekstin sanojen kokonaismäärästä. Elaboroidun tekstin tiheys on 60,5 %, tekstissä on yhteensä 248 sanaa, josta sisältösanoja 150. Tekstissä on yhteensä 59 lausetta (sisältää otsikon), joten lauseissa on keskimäärin 2,5 sisältösanaa. Selkokielistetyn tekstin leksikaalinen tiheys on 61 %, tekstissä on yhteensä 123 sanaa, josta sisältösanoja 75. Tekstissä on yhteensä 33 lausetta (sisältää otsikon), joten lauseissa on keskimäärin 2,3 sisältösanaa. Karvosen (1992: 55) mukaan populaarien tiedeartikkelien leksikaalinen tiheys on 69 %, Kulkki-Niemisen (2010: 159, 161) väitöskirjan aineistoon selkoutusten leksikaalinen tiheys on 68,6 %, mikä johtuu monipolvisten rakenteiden käytöstä. Elaboroidun tekstin tiheys on vähän pienempi kuin jälkimmäisten, se selittyy mm. konjunktioiden sekä muiden funktiosanojen isommalla määrällä. Elaboroidessa käsitteet avataan, selitetään ja virkkeistä tulee monipolvisia. Lisäksi elaboroimisen keinona on eksplisiittisyyden lisääminen, mikä tarkoittaa lauseiden välisten suhteiden selkeyttämistä mm. sidossanojen avulla. Selkokielistetyn tekstin matalampi leksikaalinen tiheys johtuu mm.

pronominien ja nesessiivirakenteen toistosta (nesessiivirakenteen *täytyä*-verbiä pidetään funktiosanana, tekstissä se toistuu kuusi kertaa). Seuraavissa esimerkeissä havainnollistan leksikaalisen tiheyden laskemisen. Esimerkit 12 ja 13 on otettu tekstien työhakemuksesta kertovista osista. Funktiosanat on lihavoitu.

12) **Kun olet** löytänyt sopivan työpaikan, ota yhteyttä työnantajaan **ja** lähetä **hänelle** työhakemus. Työhakemus **on** teksti, **jossa** kerrot, **miksi** haluat **tämän** paikan, **mikä** koulutus **sinulla on ja mikä on sinun** työkokemus. Esimerkiksi **jos olet** kokki, **niin** työhakemuksessa **voit** kertoa, **missä** opiskelit kokiksi, **kuinka monta** vuotta **olit** töissä kokkina **ja miksi** tykkäät kokin työstä. Kirjoita työhakemus tietokoneella. **Jos et** tiedä, **miten** kirjoitat työhakemuksen, **voit** kysyä apua esimerkiksi TE-toimistosta. (ET)

13) **Sinä voit** soittaa työnantajalle **ja** kysyä työpaikkaa. **Usein** työnantaja haluaa, **että** työnhakija kirjoittaa työpaikkahakemuksen. Työpaikkahakemuksessa **sinun täytyy** kertoa, **mikä** koulutus **sinulla on. Sinun täytyy myös** kertoa, **missä olit aikaisemmin** työssä. Työpaikkahakemus **täytyy** kirjoittaa tietokoneella. (ST)

Esimerkki 12 sisältää 66 sanaa: 37 sisältösanaa ja 29 funktionaalista sanaa. Tämän kappaleen leksikaalinen tiheys on 56 %. Selkokielineen kappale (esimerkki 13) sisältää 34 sanaa: 17 funktiosanaa ja 17 sisältösanaa. Esimerkin leksikaalinen tiheys on 50 %.

Esimerkeistä näkyy myös, että elaboroidun tekstin virkkeet koostuvat monesta lauseesta. Esimerkin 12 toinen virke *Työhakemus on teksti, jossa kerrot...* sisältää viisi lausetta, samoin kuin sitä seuraava lause *Esimerkiksi jos olet kokki...* Esimerkissä 12 on yksi päälause ja loput koostuvat kahdesta lauseesta. Esimerkit heijastavat hyvin tekstipiirteitä – elaboroidussa tekstissä otsikoiden lisäksi on vain kuusi päälauseita, loput virkkeet koostuvat 2–5 lauseesta; selkokielisessä tekstissä lauseet ovat päälauseita tai kahdesta lauseesta koostuvia virkeitä, jotka on yhdistetty konjunktioilla *ja, että, jos, kun* tai *mikä*-pronominilla. Elaboroidussa tekstissä on käytetty hyvin paljon eri konnektoreita: *jos, kun, ja, sekä, mutta, koska, kuinka, miten, silloin, niin*, relatiivipronomineja *joka* ja *mikä* sekä verbialkuisia epäsuoria kysymyslauseita (*-ko*-littepartikkeli verbin lopussa). Selkokielisestä tekstistä kuitenkin löytyy yksi varsin pitkä virke, joka koostuu 7 lauseesta. Se ei kuitenkaan vaikuta luettavuuteen, koska se on luettelon muodossa:

14) Sinun täytyy myös esimerkiksi:

- lukea sanomalehdestä työpaikat,
- katsoa internetistä työpaikat,
- soittaa työnantajalle tai mennä työnantajan luokse ja kysyä työtä,
- mennä työharjoitteluun. (ST).

Selkomittarin (Selkokeskus 2022) mukaan tekstissä saa olla luetteloja, mutta niiden kuuluu olla lyhyitä, lueteltavien asioiden pitää muodostaa kokonaisuuksia ja olla keskenään samanmuotoisia. Esimerkin 14 luettelo täyttää nämä kriteerit – luettelo sisältää vain neljä kohtaa, kaikki kohdat alkavat A-infinitiivisellä verbillä ja ovat jatkoa päälauseelle (*Sinun täytyy myös esimerkiksi*). Elaboroitu versio ei sisällä luetteloita. Työn etsimisen strategiat on selostettu muutamassa virkkeessä (esimerkki 15). Työharjoittelua käsitellään tekstissä omassa kappaleessa. Esimerkki sisältää myös virkkeen avun pyytämisestä TE-toimistosta, selkokielisessä tekstissä asiasta mainittiin ennen luetteloita.

- 15) Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän, hän tavallisesti laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen. Katso sieltä, onko sinulle sopivaa työtä nyt tarjolla. Voit myös pyytää TE-toimistosta apua työnhakuun, mutta kaikki työnantajat eivät kerro TE-toimistolle avoimista työpaikoista. Jos tiedät firman, jossa haluat olla töissä, voit myös ottaa yhteyttä itse. Soita tai lähetä sähköpostiviesti ja kysy työtä. (ET).

Selkokielisessä tekstissä lukijaa puhutellaan usein *sinä*-muodolla, näin teksti kohdistuu suoraan lukijalle ja ottaa hänet tekstin mukaan. *Sinä*-muoto toimii hyvin erityisesti ohjeissa, neuvoissa ja muissa informoivissa teksteissä. (Leskelä 2019: 121 – 122). Esimerkissä 14 on käytetty rakenne *sinun täytyy*, mikä esiintyy tekstissä yleisemmin. Sen lisäksi tekstissä on käytetty imperatiivin ja indikatiivin 2. persoonan yksikön muodossa olevia verbejä (*voit, menet, haluat, olit, ota*) sekä *sinä*-pronominin muotoja (*sinulla on, sinua, sinun, sinä*). Elaboroitu teksti myös sinuttelee lukijaa, tekstissä on *sinä*-pronomineja eri muodoissa (*sinä, sinut, sinun, sinusta, sinulle, sinulla*), sekä verbejä yksikön 2. persoonan muodossa. Suurin osa näistä verbeistä on indikatiivissa: *haluat, voit, tiedät, et löydä, et saa, tutustut, et tiedä, kerrot, olet, oletko, olet löytänyt, olit, kirjoitat, opiskelit, tykkäät, menet*, yhteensä 25 verbiä. Imperatiivimuotoisia on 8 verbiä: *ole, katso, soita, lähetä, kysy, lähetä, muista, ota* (esiintyy kahdesti). Imperatiivin 2. persoonan muotoa pidetään yleisenä ja helppona (Leskelä 2019: 144–145). Elaboroidussa tekstissä ei ole nesessiivirakenteita, modaalisuutta ilmaistaan *voida* ja *haluta* -verbien avulla, *voit* esiintyy tekstissä 6 kertaa ja *haluat* 4 kertaa. Selkokielisessä tekstissä on vain yksi käskylause ***Ota*** työ- ja koulutodistuksesi mukaan, elaboroidussa tekstissä käskylauseita on 9. Selkokielisessä tekstissä melkein kaikki verbit ovat myöntömuodossa, ainoastaan yhdessä lauseessa on käytetty kieltomuoto (*Kaikki työnantajat eivätkä kerro työvoimatoimistolle, että heillä on avoin työpaikka*). Elaboroidussa tekstissä on myös vain neljä negatiivista lausetta,

mikä on vain 7 % kaikista lauseista (*kaikki työnantajat eivät kerro TE-toimistolle avoimista työpaikoista; Jos et löydä sopivaa työpaikkaa; Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa; Jos et tiedä, miten kirjoitat työhakemuksen*). Leskelä (2019: 153) huomauttaa, että kieltomuotoiset lauseet ovat yleensä myöntömuotoisia vaikeampia, kieltä on vaikea sekä muodoltaan että merkitykseltään.

Leskelän (2019: 144–145) mukaan aktiivin preesens ja imperfekti ovat verbin helppoja ja yleisiä taivutusmuotoja, perfektin tai pluskvamperfektin käyttöä hän ei suosittele, koska lukijan voi olla hankalaa hahmottaa liittomuotoa ja ymmärtää aikamuodon erikoimerkityksen. Selkokielisessä tekstissä ainoastaan yksi finiittiverbi on imperfektimuodossa (*olit*), muut ovat preesensissä. Elaboroidussa versiossa suurin osa finiittiverbejä on preesensissä, kaksi verbiä on imperfektissä (*olit, opiskelit*) ja yksi perfektissä (*olet löytänyt*). Uskoisin, että yksi perfektiverbi ei hankaloita lukemista, mutta ehkä saa lukijat miettimään uuden verbimuodon funktiota lauseessa *Kun olet löytänyt sopivan työpaikan, ota yhteyttä työnantajaan ja lähetä hänelle työhakemus*. Tässä perfektillä ei ilmaista aiemmin alkanutta tapahtumaa, joka jatkuu tai vaikuttaa edelleen, vaan perfektin ja preesensin yhdistelmä viittaa tulevaisuuteen sekä osoittaa tapahtumien järjestyksen – perfekti ilmaisee aiemmin tapahtuvaa, preesens myöhemmin tapahtuvaa (VISK §1547). Kun tekstissä on vain yksi esiintymä, se ei välttämättä johda merkityksen analysointiin, mutta tarkka lukija saattaa pysähtyä pohtimaan sen merkitystä.

Selkokirjoittamisen ohjeissa kehoitetaan välttämään passiivia ja osoittamaan tekijä selkeästi. Leskelä (2019: 122) selittää, että passiivilause on aktiivilausetta vaikeampi kahdesta syystä: sen rakenne on vaikeampi ja lukijan on hankalaa hahmottaa merkitystä – lukija ei tiedä kuka toimii. Kummassakaan tekstissä ei ole passiivia ja suurin osa verbeistä ovat finiittiverbejä: A-infinitiiviä on käytetty ainoastaan nesessiivirakenteissa tai moduuliverbien yhteydessä. Selkokielisestä tekstistä kuitenkin löytyy kolme geneeristä lausetta: *Työtä on vaikea saada. Työharjoittelupaikan työnantajalta voi kysyä työpaikkaa. Työpaikkahakemus täytyy kirjoittaa tietokoneella*. Näistä ensimmäinen on tekstiä avaava lause ja tekijän puute voi olla perusteltua lauseen merkityksen kannalta – testi käsittelee aihetta yleisellä tasolla ja on esitetty, että työnhaku on vaikeaa kaikille, ketään yksilöä tai mitään ryhmää ei haluta laittaa aktiiviseksi tekijäksi tällaiseen lauseeseen (vrt. *Opiskelijan on vaikea saada työtä* tai *Sinun on vaikea saada työtä*). Muissa lauseissa olisi mahdollista käyttää geneerisen ilmaisun sijasta esimerkiksi imperatiivia. Elaboroidussa versiossa ei ole geneerisiä lauseita, tekeminen on enemmän personoitua.

Leskelän (2019: 143) mukaan monikkomuotoja on hankalampi ymmärtää kuin yksikkömuotoja. Selkokielisessä tekstissä on vain viisi nominia monikon nominatiivin muodossa, loput ovat yksikössä. Yleisin sija on yksikön nominatiivi (16 esiintymää), partitiivia, genetiiviä ja adessiivia on käytetty 5–7 kertaa. Alle viisi esiintymää on allatiivilla, ablatiivilla, sisäpaikallissijoilla, päätteellisellä ja päätteettömällä akkusatiivilla, essiivillä ja translatiivilla. Tekstissä siis esiintyvät kaikki sijat paitsi harvinaiset (komitatiivi, abessiivi, instruktiivi). Elaboroidussa tekstistä löytyy myös muita monikkomuotoja nominatiivin lisäksi. Tekstissä on nomineja monikon partitiivissa (3), inessiivissä (2), elatiivissa (2) sekä illatiivissa (2). Kuten selkokielisessä tekstissä yleisin sija on – yksikön nominatiivi (29), jota seuraavat partitiivi (17), päätteellinen akkusatiivi (13), illatiivi (12) genetiivi (11) ja elatiivi (9). Muita yleisiä sijoja on käytetty 1–4 kertaa. Yksikön sijamuotojen käytön jakautuminen on hyvin samanlainen kuin selkokielisessä versiossa. Elaboroidun tekstin lukijalla on kuitenkin mahdollisuus nähdä tekstissä monikon muotoja. Lisäksi elaboroitu teksti sisältää opiskelijalle hyödyllisiä ilmaisuja, kuten *tutustua työpaikkaan ja uusiin ihmisiin, opiskella kokiksi, olla töissä kokkina, tykätä kokin työstä*. Opiskelija voi hyödyntää niitä oikeassa haastattelutilaisuudessa.

Työhakemuksen kirjoittamista on lähestytty elaboroidussa tekstissä sekä selittävän parafrasoin että esimerkin avulla (esimerkki 16). Myös haastattelusta on kerrottu lukijalle yksityiskohtaisemmin:

- 16) Jos työnantaja tykkää sinun hakemuksesta ja olet hänen mielestä hyvä työntekijä, hän voi kutsua sinut työhaastatteluun. **Työhaastattelu on keskustelu. Silloin pomo eli esimies tavallisesti kysyy paljon kysymyksiä, koska hän haluaa saada lisätietoja sinusta.** Hän päättää, oletko sopiva henkilö. Muista myös kysyä itse. Kun menet työhaastatteluun, ota kaikki **tärkeät paperit** mukaan. Ota mukaan **koulutodistukset ja työtodistukset**. (ET).
- 17) Työnantaja lukee hakemukset ja ilmoittaa, jos hän haluaa haastatella sinua. **Ota työ- ja koulutodistuksesi mukaan**, kun menet työpaikkaa haastatteluun. (ST).

Selkokielisessä tekstissä (esimerkki 17) haastattelun käsitettä ei ole selitetty, kappaleen ainoa haastatteluun menevälle annettu ohje on kehoitus ottaa mukaan todistukset. Sitä paitsi *haastattelu*-sana esiintyy kappaleen otsikossa, mutta kappaleen ensimmäisessä virkkeessä on käytetty verbi *haastatella*. Elaboroitu versio sekä selittää käsitteen '*haastattelu*' että antaa ohjeita: *Muista kysyä myös itse, ota kaikki tärkeät paperit mukaan*. Kappaleessa on myös mainittu, että todistukset ovat haastattelun kannalta tärkeitä. Sekä haastatteluun että työhakemukseen liittyvät ohjeet ovat hyödyllisiä varsinkin hitaan polun oppijoille, koska

suomalainen työkuultuuri ja siihen liittyvä byrokratia hyvin mahdollisesti eroavat opiskelijoiden lähtömaiden työkuultuurista, joissa työtä voi löytää oikeiden kontaktien kautta ilman hakemusten ja ansioluetteloiden lähettämistä.

Selkokielisessä tekstissä myös käsite *'työharjoittelu'* on selitetty puutteellisesti – teksti vain kehottaa menemään sinne, koska moni löytää työpaikan sen kautta, on kuitenkin jätetty kertomatta, millä tavalla työharjoittelu saattaa edistää työllistymistä (esimerkki 18).

18) **Sinun täytyy** myös esimerkiksi ... **mennä työharjoitteluun. Työharjoittelun aikana moni ihminen löytää työpaikan.** Työharjoittelupaikan työnantajalta voi kysyä työpaikkaa. (ST).

19) Jos et löydä sopivaa työpaikkaa, voit etsiä myös työharjoittelupaikkaa. Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa, mutta saat Kelasta työmarkkinatukea. Työharjoittelun aikana saat työkokemusta sekä tutustut työpaikkaan ja uusiin ihmisiin. Jos työharjoittelu menee hyvin ja sinä haluat jatkaa, voit kysyä pomolta, saatko työpaikan. Työharjoittelun kautta moni ihminen löytää työpaikan. (ET).

Elaboroidussa tekstissä (esimerkki 19) harjoittelupaikkaa verrataan työpaikkaan ja selitetään, mikä on harjoittelun erottava piirre – palkkaa ei saada. Samalla teksti selittää, miksi harjoittelupaikkaa kannattaa etsiä – sen avulla voi saada työkokemusta ja hyödyllisiä kontakteja sekä mahdollisesti päästä töihin. Etenkin hitaan polun opiskelijalle harjoittelu saattaa olla käsitteenä hyvin vieras, jos lähtömaassa koulunkäynti jäi lyhyeksi.

Elaboroidun tekstin omanlainen lukijaystävällisyys ilmenee myös yleisemmällä tasolla. Seuraavat esimerkit (20 ja 21) ovat tekstien aloituskappaleet. Selkokielisessä tekstissä (esimerkki 20) asia vain todetaan: työtä on vaikea saada, siksi kannattaa olla aktiivinen. Lauseissa ei kerrota, miksi tilanne on sellainen. Lisäksi selkokielisen tekstin ensimmäinen lause, joka kertoo epäonnistumisen todennäköisyydestä, ei ole motivoiva.

20) Työtä on vaikea saada. Sinun täytyy olla hyvin aktiivinen, jos haluat työpaikan. (ST).

21) **Työnhakuun eli työn etsimiseen** menee paljon aikaa ja energiaa. Kun haluat saada työpaikan Suomessa, **ole aktiivinen, koska työnhakijoita on paljon.** (ET).

Esimerkin 21 sävy on positiivisempi, on kerrottu, että prosessi vie paljon aikaa, ja aktiivisuuden tarve on perusteltu sillä, että on paljon ihmisiä, jotka etsivät työpaikkaa samaan aikaan. Ajatus

työttömyyslukuista sisältyy selkokielifiseen kappaleeseen, mutta elaboroiduissa lauseissa se on näkyvä.

Vertailevan analyysin avulla selvisi, että selkokielifisissä ja elaboroiduissa teksteissä on yhteisiä piirteitä, kummankin menetelmän avulla pyritään tekemään tekstistä ymmärrettävämpi ja helppolukuisempi. Arvioin tekstien kompleksisuutta laskemalla leksikaalista tiheyttä. Kumpikin teksti sai noin 60 prosentin tuloksen. Tämä tarkoittaa, että tekstit eivät ole sisällöllisesti tiiviitä, koska sisältösanojen lisäksi lauseissa on melko paljon lukemista helpottavia funktiosanoja. Kummassakin tekstissä on käytetty helpompia ja yleisimpiä nominien ja verbien taivutusmuotoja. Elaboroitu teksti kuitenkin antaa tilaa oppimiselle, se näyttää seuraavan osaamistason sanoja, muotoja ja ilmaisuja sekä tukee niiden ymmärtämistä eri keinoilla.

4.3 Tehtävävastausten analyysi

Elaboroidun tekstin yhteydessä opiskelijoiden kuului tehdä neljä tehtävää: löytää ja alleviivata tekstistä sanoja; vastata, onko esitetty väite oikein vai väärin; keskustella pienryhmässä tekstin sisällöstä sekä arvioida oma lukukokemus. Lopuksi heidän piti valita miellyttävämpi teksti ja perustella lyhyesti valintansa. Tässä luvussa tarkastelen tehtävien vastauksia, analysoin elaboroinnin vaikutusta tekstin ymmärtämiseen sekä selostan opiskelijoiden mielipiteitä tekstistä.

4.3.1 Sanastotehtävä

Ensimmäisenä tehtävänä oli integroitu sanastotehtävä (alleviivaa oikea vastaus tekstissä). Tehtävää varten valitsin työnhakuaiheen keskeisimpään sanastoon kuuluvat sanat: *esimies, ilmoitus, koulutodistus, koulutus, ottaa yhteyttä, palkata, palkka, pomo, TE-toimisto, työhaastattelu, työhakemus, työkokemus, työmarkkinatuki, työnantaja, työnhakija, työtodistus*. Tehtävän tavoitteena oli tukea tekstin lukemista ja ymmärtämistä sekä sanaston oppimista. Tehtävän suorittamista varten opiskelijoiden kuului keskittyä tekstin yksityiskohtiin, he joutuivat lukemaan tekstiä sanatarkasti, tutkimaan tekstin rakenteita ja pohtimaan sanojen merkityksiä hyödyntäen tekstuaalisia vihjeitä. Tämä edellyttää erilaista lukutekniikkaa – tekstin syvää ja aktiivista lukemista, perehtymistä jokaiseen sanaan.

Sanastotehtävän 14 kysymystä on lueteltu luvussa 3. Ensimmäisen kysymyksen vastauksia en ota huomioon, koska tehtävää selittäessä käytin sitä mallina. Kysymysten 2–14 oikeiden vastausten prosentuaalinen keskiarvo on 50 %. Ottaen huomioon, että suurin osa sanastosta ei ole frekventtiä (ks. luku 4.1.2), voidaan sanoa, että opiskelijat suoriutuivat hyvin. Tulosten perusteella kielitaitotaso ei näytä vaikuttavan oikeiden vastausten määrään. Tehtävän yhteenveto näkyy alla olevasta taulukosta. Taulukossa jokaisen kysymyksen kohdalla on kerrottu tavoiteltu vastaus, oikeiden, väärin, osittain oikeiden, tyhjien ja epäselvien vastausten kappalemäärät sekä prosentuaaliset osuudet. Osittain oikein tarkoittaa, että vastaaja ei ole alleviivannut kaikkia vastaukseen kuuluvia sanoja. Epäselvänä vastauksena pidin epäselvää alleviivausta ja/tai numerointia.

Taulukko 6. Integroidun sanastotehtävän vastausten jakautuminen.

Kysymys	Tavoiteltu vastaus	Oikeat vastaukset		Väärät vastaukset		Osittain oikein		Epäselvät vastaukset		Tyhjät vastaukset	
		määrä	prosenttiosuus	määrä	prosenttiosuus	määrä	prosenttiosuus	määrä	prosenttiosuus	määrä	prosenttiosuus
1.	<i>työnhakija</i>	13	93 %	1	7 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %
2.	<i>työnantaja</i>	8	57 %	5	36 %	0	0 %	1	7 %	0	0 %
3.	<i>palkata</i>	0	0 %	14	100 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %
4.	<i>ilmoitus</i>	3	21 %	9	64 %	0	0 %	2	14 %	0	0 %
5.	<i>TE-toimisto</i>	11	79 %	3	21 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %
6.	<i>soittaa, lähettää sähköposti</i>	6	43 %	3	21 %	4	29 %	1	7 %	0	0 %
7.	<i>ei saa palkkaa</i>	9	64 %	4	29 %	0	0 %	1	7 %	0	0 %
8.	<i>työmarkkinatuki</i>	6	43 %	6	43 %	0	0 %	2	14 %	0	0 %
9.	<i>saada työkokemus, tutustua työpaikkaan ja uusiin ihmisiin (löytää työpaikka)</i>	4	29 %	4	29 %	5	36 %	1	7 %	0	0 %
10.	<i>työhakemus</i>	14	100 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %
11.	<i>koulutus, työkokemus</i>	11	79 %	1	7 %	2	14 %	0	0 %	0	0 %
12.	<i>työhaastattelu</i>	7	50 %	3	21 %	0	0 %	1	7 %	3	21 %
13.	<i>esimies</i>	4	29 %	8	57 %	0	0 %	2	14 %	0	0 %
14.	<i>koulutodistus, työtodistus</i>	8	57 %	3	21 %	3	21 %	0	0 %	0	0 %
Keskiarvo 2–14			50 %		35 %		8 %		6 %		2 %

Yllä olevasta taulukosta näkyy, että suurin osa opiskelijoista onnistui löytämään vastaukset kysymyksiin 2, 5, 7, 10, 11 ja 14. Kaikki opiskelijat vastasivat oikein kysymykseen 10 (*Kun haet työtä, minkä tekstin kirjoitat?*). Sekä kysymyksessä että tekstissä on käytetty *teksti*-substantiivi, minkä avulla kysymys yhdistyy kontekstiin, jossa vastaus esiintyy – **Työhakemus on teksti, jossa kerrot...** Tämän lisäksi tekstissä *työhakemus*-lekseemiin liittyy määritelmä ja havainnollistava esimerkki. Määritelmästä ja esimerkistä löytyy vastaus kysymykseen 11 (*Mistä asioista kirjoitat työnantajalle?*) – ...*kerrot, **miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus**. Esimerkiksi jos olet kokki, niin työhakemuksessa voit kertoa, missä opiskelit kokiksi, kuinka monta vuotta olit töissä kokkina ja miksi tykkäät kokin työstä*. Vaikka kysymyksessä *Mistä asioista kirjoitat työnantajalle?* on käytetty eri verbi kuin tekstissä, opiskelijat onnistuivat löytämään vastauksen, yksitoista opiskelijaa antoi oikean vastauksen. Oikeaksi vastaukseksi hyväksyin sekä määritelmäosan että kokki-esimerkkilauseen. Oletan, että tässä tapauksessa selityttävä lause ja havainnollistaminen tukivat ymmärtämistä.

Taulukko 7. Sanastotehtävän kysymykset 2, 5, 7, 10 ja 11 sekä vastausten konteksti.

Kysymys	Konteksti
2 <i>Kuka antaa työtä ja maksaa palkkaa?</i>	Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän...
5 <i>Mistä voit saada apua?</i>	Voit myös pyytää TE-toimistosta <u>apua</u> työnhakuun
7 <i>Miten työharjoittelu eroaa tavallisesta työstä?</i>	Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa , mutta saat Kelasta työmarkkinatukea.
10 <i>Kun haet työtä, minkä <u>tekstin</u> kirjoitat?</i>	Työhakemus on <u>teksti</u>, jossa kerrot...
11 <i>Mistä asioista <u>kirjoitat</u> työnantajalle?</i>	Työhakemus on <u>teksti</u>, jossa <u>kerrot</u>, miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus. Esimerkiksi jos olet kokki, niin työhakemuksessa voit <u>kertoa</u>, missä opiskelit kokiksi, kuinka monta vuotta olit töissä kokkina ja miksi tykkäät kokin työstä.
14 <i>Mitä <u>otat</u> työhaastatteluun <u>mukaan</u>?</i>	... <u>ota</u> kaikki tärkeät paperit <u>mukaan</u> . <u>Ota mukaan koulutodistukset ja työtodistukset</u> .

Kysymyksissä 5 (*Mistä voit saada apua?*) ja 14 (*Mitä otat työhaastatteluun mukaan?*) oli käytetty tekstistä poimitut rakenteet ja lekseemit. Yhdenmukainen konteksti toimii ankkurina, se ohjaa opiskelijan huomion kohtaan, josta löytyy vastaus. Kysymyksen 5 edellyttämä vastaus

on *TE-toimisto*. Yksitoista opiskelijaa eli 79 % osasi alleviivata oikean sanan. Voidaan olettaa, että oikeiden vastausten suuri prosenttiosuus selittyy myös sillä, että kyseinen käsite liittyy aikuisen maahanmuuttajan jokapäiväiseen elämään, vaikka sitä ei yleisesti pidetä frekventtinä. Vastaus kysymykseen 7 (*Miten työharjoittelu eroaa tavallisesta työstä?*) löytyi lauseesta *Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa...* Aikuisten maahanmuuttajan perussanastoon todennäköisesti kuuluu myös käsite '*palkka*', jonka he osaavat yhdistää työssäkäyntiin. *Palkka* on myös aika frekventti sana (Suomen sanomalehtikielen taajuussanastossa se on sijalla 828). Tämän lisäksi kysymyksessä on käytetty myös substantiivi *työharjoittelu*, joka toistuu kappaleen melkein jokaisen lauseen teemassa. Kysymykseen osasi vastata oikein yhdeksän opiskelijaa eli 64 %.

Kysymykseen 2 (*Kuka antaa työtä ja maksaa palkkaa?*) vastasi oikein kahdeksan opiskelijaa. Oikea vastaus kysymykseen on yhdyssana **työnantaja**. Kysymyksessä oli käytetty lauseke *antaa työtä*, josta yhdyssana on muodostettu. Lisäksi opiskelijat mahdollisesti osasivat yhdistää *kuka*-kysymyssanan *-ja*-loppuiseen substantiiviin. Johdos *-ja* liittyy tekemisen suorittajaan, tavallisesti ihmiseen, ja opiskelijat varmasti tuntevat muitakin *-ja*-loppuisia frekventtejä substantiiveja, mm. ammattinimikkeitä: *opettaja, myyjä, vartija, siivooja, lähihoitaja*.

Erityisen haastavia opiskelijoille olivat kysymykset 3, 4, 8 ja 13. Kysymykseen 3 kukaan ei osannut vastata oikein. Toiseksi vaikein oli kysymys 4. Yhdeksän opiskelijaa vastasi siihen väärin ja kaksi antoi epäselvän vastauksen. Kysymykseen 8 vain kuusi opiskelijaa onnistui vastaamaan oikein, kuusi vastasi väärin ja kaksi antoi epäselvän vastauksen.

Taulukko 8. Sanastotehtävän kysymykset 3, 4, 8 ja 13 sekä vastausten konteksti.

Kysymys	Konteksti
3	<i>Alleviivaa sana, joka tarkoittaa sama kuin ottaa työhön.</i> Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän...
4	<i>Minkä <u>tekstin</u> työnantaja kirjoittaa sanomalehteen, kun etsii työntekijää?</i> ...hän tavallisesti laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen.
8	<i>Alleviivaa, mitä <u>tukea</u> voit <u>saada</u> työharjoittelun ja työttömyyden aikana.</i> Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa, mutta <u>saat</u> Kelasta työmarkkinatukea .
13	<i>Millä nimellä kutsut <u>pomoa</u>?</i> Silloin <u>pomo</u> eli esimies ...

Vastausten löytämisen hankaluus selittyy osittain samoilla tekijöillä. Kysymys 3 (*Alleviivaa sana, joka tarkoittaa sama kuin ottaa työhön.*) edellytti *palkata*-verbin löytämistä, ja ilmeisesti

tämä sana oli opiskelijoille ennestään tuntematon. Kysymyksessä on käytetty verbin synonyymi *ottaa työhön*, tekstissä se esiintyy seuraavassa kontekstissa: *Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän... Palkata*-verbiä ympäröivät sanat, jotka eivät kuulu arkisanastoon eivätkä ole frekventtejä. Jotkut opiskelijat yrittivät käyttää morfologista analyysia ja yhdistivät *palkata*-verbin tekstin seuraavassa osiossa esiintyvään *palkka*-sanaan. Kysymysten 4 (*Minkä tekstin työnantaja kirjoittaa sanomalehteen, kun etsii työntekijää?*) ja 8 (*Alleviivaa, mitä tukea voit saada työharjoittelun ja työttömyyden aikana.*) oikeat vastaukset ovat *ilmoituksen* ja *työmarkkinatukea*. Nämäkin lekseemit saattavat olla tuntemattomia ja tekstissä kumppaakaan ei liity selittävää lauseketta. Sanojen konteksti: *...hän tavallisesti laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen. ... Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa, mutta saat Kelasta työmarkkinatukea*. Kysymyksissä oli käytetty kummankin sanan yläkäsite: *teksti* ja *raha*. Tunnistamista saattoi vaikeuttaa *ilmoitus*-substantiivin taivutusmuoto. Vaikka *-us/ys*-sanatyyppejä on hyvin yleinen, sen taivuttaminen pidentää sanaa ja aiheuttaa vartalon muutoksen. *Tuki*-sanaa oli puolestaan mahdollista yhdistää edessä olevaan *Kela*-sanaan ja päätellä merkityksen, *tuki* oli osana pitkää yhdyssanaa ja ilmeisesti tämä lisäsi haasteita. Pitkät yhdyssanat ovatkin tekstin ymmärtämistä vaikeuttavia seikkoja (Leskelä 2019: 132). Vastaus kysymykseen 13 (*Millä nimellä kutsut pomoa?*) löytyy tekstistä helposti – *Pomoli esimies*. Vastaus seuraa kysymyksessä käytettyä *pomo*-sanaa ja yhdistyy siihen samamerkityksisyyttä osoittavalla konjunktiolla *eli*. Itse kysymys kuitenkin saattoi olla vaikeasti muotoiltu – *Millä nimellä...* Kysymykseen 13 osasi vastata oikein vain neljä opiskelijaa eli 29 %.

Kysymyksiin 6 ja 9 suhteellisen moni vastasi vain osittain oikein. Tämä johtuu siitä, että vastaus edellytti monen sanan alleviivaamista ja laajemman kokonaisuuden hahmottamista. Vastaus kysymykseen 6 (*Mitä tarkoittaa ottaa yhteyttä?*) on *Soita tai lähetä sähköpostiviesti*. Vastaus kysymykseen 9 (*Mitä hyötyä on työharjoittelusta?*) on *saat työkokemusta sekä tutustut työpaikkaan ja uusiin ihmisiin*. Moni on alleviivannut myös kappaleen lopussa esiintyvän kohdan *Työharjoittelun kautta moni ihminen löytää työpaikan*. Jälkimmäisen hyväksyin osittain oikeana vastauksena. Kysymykseen 9 ainoastaan neljä opiskelijaa osasi vastata oikein, saman verran vastasi väärin, viisi antoi osittain oikean vastausten ja yhden opiskelijan vastaus oli epäselvä. *Hyöty* oli mahdollisesti ennestään tuntematon sana ja luultavasti opiskelijat olivat epävarmoja siitä, mitkä tekstikohdat on tarkoitus alleviivata. Kysymys-vastauspari 12 on rakennettu hyvin saman tyyppisesti kuin 10. Kysymykseen 10 osasi vastata oikein 100 %, mutta kysymykseen 12 (*Minkä keskustelun käyt, kun haluat saada*

työpaikan?) ainoastaan 50 % pystyi havaitsemaan oikean sanan lauseesta *Työhaastattelu on keskustelu*. Kolme opiskelijaa eli 21 % ei vastannut tähän kysymykseen ollenkaan. Tämä mahdollisesti selittyy sillä, että tekstin lopussa opiskelijoiden tarkkaavuus oli laskenut. Elaboroitu teksti sisältää 248 sanaa ja ainakin A1.3-tason opiskelijalle se on liian pitkä kokonaisuus kerrallaan luettavaksi.

Taulukko 9. Sanastotehtävän kysymykset 6, 9 ja 12 sekä vastausten konteksti.

Kysymys	Konteksti
6 Mitä tarkoittaa <u>ottaa yhteyttä</u> ?	...voit myös <u>ottaa yhteyttä</u> itse. Soita tai lähetä sähköpostiviesti ja kysy työtä.
9 Mitä hyötyä on <u>työharjoittelusta</u> ?	<u>Työharjoittelun</u> aikana saat työkokemusta sekä tutustut työpaikkaan ja uusiin ihmisiin... <u>Työharjoittelun</u> kautta moni ihminen löytää työpaikan.
12 Minkä <u>keskustelun</u> käyt, kun haluat saada työpaikan?	Työhaastattelu on keskustelu. Silloin pomo eli esimies tavallisesti <u>kysyy</u> paljon kysymyksiä...

Tekstin sanatarkkaa ymmärtämistä on mahdollista tehostaa sananpäättelytehtävällä, jossa esimerkiksi pitää alleviivata tietty tekstissä esiintyvä sana tai pohtia lihavoitujen sanojen merkitystä. Jos sana on opiskelijalle ennestään tuntematon, sen merkityksen päättelyä helpottavat mm. tekstuaaliset vihjeet – määritelmät, havainnollistavat esimerkit, yhdenmukainen konteksti, synonyymit ja yläkäsitteet. Elämäkokemus ja taustatiedot aiheesta sekä perustiedot kielen morfologiasta ovat myös myönteisesti vaikuttavia tekijöitä. Vaikeasti muotoillut kysymykset, pitkät yhdyssanat ja vaikeammat taivutusmuodot puolestaan tekevät päättelystä haasteellisen.

4.3.2 Oikein-väärin-tehtävä

Oikein-väärin-tehtävän kysymykset tarkistivat yksityiskohtien sekä asioiden välisten suhteiden ymmärtämistä. Tulokset osoittavat, että opiskelijat ymmärsivät tekstin aika hyvin, suurin osa vastauksista on oikein. Oikeiden vastausten mediaani on 64 %. Suurin osa opiskelijoista on tasolla A2.1, ja paremmat tulokset kytkeytyvät kielitaitotason luetun ymmärtämisen kuvaukseen (ks. luku 2.1.2). Tasolla A2.1 opiskelijat pystyvät ymmärtämään tekstin pääajatuksen ja joitakin yksityiskohtia, vertaamaan yksittäisiä tietoja sekä päättelemään asioista

kontekstin avulla. Toisaalta elaboroitu teksti oli paljon pidempi kuin kuvauksissa mainittu muutaman kappaleen teksti. Alla olevasta taulukosta näkyy kysymyskohtaisten oikeiden ja väärin vastausten määrä. Suluissa on annettu oikea vastaus.

Taulukko 10. Oikein-väärin-tehtävän vastausten jakautuminen.

Väite	Oikeat vastaukset	Väärät vastaukset
1. Työpaikkailmoituksia on esim. lehdissä ja netissä. <i>(oikein)</i>	13	1
2. Työnantaja aina ilmoittaa TE-toimistoon avoin työpaikka. <i>(väärin)</i>	10	4
3. Työtä ei voi hakea, jos ei ole työpaikkailmoitusta. <i>(väärin)</i>	4	10
4. Työharjoittelun jälkeen pääset töihin. <i>(väärin)</i>	8	6
5. Työhakemuksessa pitää kertoa koulutuksesta ja työkokemuksesta. <i>(oikein)</i>	13	1
6. Jos olet lähettänyt työhakemuksen, saat kutsun työhaastatteluun. <i>(väärin)</i>	3	11
7. Työhaastattelussa on hyvä, jos myös työnhakija kysyy työnantajalta. <i>(oikein)</i>	11	3

Vaikeimpia olivat väitteet 3, 4 ja 6. Kun analysoin tehtävän tuloksia sekä väitteiden sanallista ilmaisuja, huomasin muutaman ymmärtämisen kannalta tärkeän epäkohdan. Väitteessä 3 on kaksoiskielto, mikä puolestaan vaikeuttaa ymmärtämistä (Leskelä 2019: 153). Väitteet 4 ja 6 eivät ole selkeästi muotoiltuja, kummassakin on tulkinnanvaraa, olisi kannattanut lisätä tarkentavia sanoja, esimerkiksi *aina*-adverbin. Oletan, että väitteiden selkeämpi muotoilu olisi parantanut tehtävän tuloksia ennestään. Kuitenkin nämä tulokset osoittavat, että tekstin sisältö sekä tärkeät yksityiskohdat on ymmärretty.

4.3.3 Opiskelijoiden omat arvioinnit teksteistä

Opiskelijoilla oli mahdollisuus kertoa oma mielipide teksteistä sekä tekstejä seuranneessa kyselyssä että yksilöhaastattelujen aikana. Kahdeksan opiskelijaa valitsi elaboroidun version ja kuusi opiskelijaa valitsi selkokielistetyn version. Selkoversiosta pitäneet perustelivat oman valintansa kirjallisessa vastauksessaan mm. seuraavasti: *selkokielinen teksti on helppo, selvä ja lyhyt, ei ole paljon selityksiä, siinä ei ole paljon uusia sanoja*. Elaboroidusta versiosta tykänneet toivat esille mm. seuraavia näkökohtia: *tekstissä oli paljon uusia sanoja, tekstissä selitetään*

asioita hyvin, teksti on kiinnostava ja aktiivinen, ymmärsin kaiken. Yksilöhaastattelussa opiskelijat osasivat selittää omia valintojaan vähän laajemmin. Alla yksilöhaastattelussa mainittuja elaboroidun tekstin myönteisiä puolia. Nämä ovat opiskelijoiden omia ajatuksia, lisäsin vain muutaman tarkennuksen viestin selkeyttämiseksi.

- *“Teksti selittää meille, miten saa uusi paikka, ja mitä teen tämä paikka. Ja uusi sanoja, uusi sanoja minulle.”*
- *“Se [teksti 2 on] ihan sama, mutta se on lyhyt teksti. Mutta tämä [teksti 1] on selittä paremmin.”*
- *“Ymmärrän, on kiinnostava, aktiivinen.”*
- *“Ymmärsin paljon, kun saa työtä. On paljon uusia sanoja, [jotka ovat tarpeellisia,] koska minä menen työharjoitteluun, [kun] koulu loppuu.”*
- *“[Tekstin sanasto on] tärkeä, kun haluan keskustella pomon kanssa kun menen ensimmäinen kerta.”*

Yksilöhaastattelussa mainitut tekstien ominaisuudet on koottu taulukkoon. Numerot osoittavat, kuinka monta kertaa piirre on mainittu. Jotkut opiskelijat mainitsivat vain valitsemansa tekstin ainoan piirteen, toiset vertailivat tekstejä keskenään.

Taulukko 11. Opiskelijoiden mainitsemat tekstien piirteet.

	lyhyt	pitkä	lukemisen nopeus	helppo sanasto	tarpeellinen sanasto	selittävä tapa	ymmärrettävä rakenne	kiinnostava aihe
Elaboroitu teksti		2			4	4	2	1
Selkokieline teksti	5		2	4				

Yksilöhaastattelussa jatkuu sama linjaus kuin kirjoitetuissa vastauksissa – selkokieline teksti on helppo, sen lukemiseen ei mene paljon aikaa, tekstin sanasto on helppo. Elaboroitua versiota opiskelijat kommentoivat pitkäksi, mutta toisaalta ne, jotka tykkäsivät siitä versiosta, toivat esille, että tekstin sanasto on uusi ja tärkeä, tekstissä selitetään asioita, tekstin rakenne on ymmärrettävä ja aihe on kiinnostava.

Opiskelijoiden sanoja vahvistavat myös itsearvioinnin tulokset (asteikko 1–5). Vastausten analysointia varten jaoin opiskelijat kahteen ryhmään – elaboroidun tekstin valinneet (ryhmä 1) ja selkoversion valinneet (ryhmä 2). Taulukossa on jokaisen ryhmän vastausten keskiarvo sekä koko opiskelijaryhmän keskiarvo.

Taulukko 12.

Itsearviointilomakkeen vastausten yhteenveto.

Nimi	1. Luin tekstin nopeasti.	2. Uusia sanoja oli vähän.	3. Tekstiä oli helppo lukea.	4. Tekstiä oli mukava lukea.	5. Teksti oli kiinnostava.	6. Haluan tietää asiasta lisää.	7. Vastaukset oli helppo löytää.	Keskiarvo
Ryhmä 1	3,6	2,2	3,9	4,1	4,6	4,3	3,9	3,8
Ryhmä 2	2,8	1,7	2,0	3,0	3,2	3,7	3,0	2,8

Yleisellä tasolla ensimmäisen ryhmän käsitys tekstistä on myönteisempi – kaikkien vastausten keskiarvo on 3,8. Väitteessä 2 piti arvioida uusien sanojen paljous, ensimmäisen ryhmän mielestä uusia sanoja oli, mutta ei niin paljon. Vastaukset osoittavat, että toiseen ryhmään kuuluvat kokivat, että uusia sanoja oli enemmän. Toisen ryhmän vastauksissa korkeimman keskiarvon (3,7) sai *Haluan tietää asiasta lisää* -väite. Tämä osoittaa, että tekstin aihe oli ajankohtainen ja tarpeellinen. Ensimmäisessä ryhmässä kuitenkin saman väitteen keskiarvo on korkeampi – 4,3. Toisaalta toinen ryhmä ei kokenut, että teksti on erityisen kiinnostava (väite 5 – 3,2), mutta ensimmäisen ryhmän vastauksissa tämä väite sai korkeimman keskiarvon (4,6). Voi sanoa, että elaboroidun version valinneet opiskelijat kokivat, että teksti oli hyvin kiinnostava, sitä oli aika helppo ja mukava lukea. He lukivat tekstin suhteellisen nopeasti ja myös osasivat löytää tehtävien vastaukset aika hyvin.

Opiskelijoiden kielitaito on selkeästi ollut vaikuttavana tekijänä suosikkitekstin valinnassa. Seitsemän elaboroidun version valinneen opiskelijan kielitaitotaso on A2.1/A2.1+ ja ainoastaan yhden opiskelijan kielitaito on A1.3. Kolmen selkoversion valinneiden opiskelijan kielitaitotaso on A1.3 ja kolmen on A2.1. Tämä voi selittää myös ylempänä selostetut tekstin lukemisen kokemukset – elaboroitu teksti vaikutti vaikealta, koska se oli pitkä. Tason A1.3 opiskelijat eivät pysty keskittymään niin pitkän tekstin lukemiseen, sen lukeminen vie paljon aikaa ja ymmärtäminen on haastavaa. Tasojen kuvaukset löytyvät luvusta 2.1.2.

4.3.4 Muut tehtävät

Tässä osassa selostan vielä lyhyesti ryhmäkeskustelutehtävän ja palaan itsearviointitehtävään. Itse tehtävät löytyvät luvusta 3. Opiskelijaryhmä oli hyvin heterogeeninen, opiskelijoiden kielitaito oli A1.2–A2.1-tasolla (ryhmän tarkempi kuvaus on luvussa 3). Tästä syystä opiskelijat etenivät eri tahdissa – toiset lukivat tekstin ja tekivät tehtävät nopeasti, toiset tarvitsivat

enemmän aikaa. Jouduin selittämään keskustelu- sekä itsearviointitehtävän jokaiselle ryhmälle erikseen. Muodostin pienryhmät ryhmäkeskustelua varten sen mukaa, kun opiskelijat suorittivat edelliset tehtävät. Pienryhmätyöhön osallistuivat myös tason A1.2 opiskelijat, jotka rajasin pois tutkimuksesta. Tämän takia ryhmässä käydyn keskustelun pituus ja laatu vaihteli. On selkeää, että paremmin kieltä osaavat suoriutuvat tehtävästä nopeammin.

Onnistuneen ryhmätyön esimerkkinä haluaisin käyttää pienryhmä 1. Ryhmässä 1 neljän opiskelijan kielitaito oli tasolla A2.1 ja yhden opiskelijan kielitaito oli A1.3. Kaikki ryhmän jäsenet valitsivat elaboroidun version. Keskustelu tässä ryhmässä oli antoisaa, he käyttivät luontevasti uusia sanoja ja käyttivät tekstin esimerkkejä. Opiskelijat kyselivät vuorotellen, auttoivat toisiaan ja selittivät asiat selkeällä kielellä. On mahdollista sanoa, että heille muodostui omakohtainen kosketus aiheeseen, he oppivat uudet käsitteet ja hyötyivät elaboroidusta tekstistä. Rapatin (2008: 96) tutkimuksessa on havaittu sama ilmiö: elaboroidun tekstin lukijat pystyivät keskustelemaan tekstin kokonaismerkityksestä keskittymättä sanojen merkitysneuvotteluihin. Rapatin (2008: 97) mukaan tätä ei voi selittää ainoastaan opiskelijoiden taidoilla, vaan pitää ottaa huomioon elaboroidun tekstin ymmärrettävyyttä parantavat ominaisuudet.

Muissa pienryhmissä 2–4 oli eritasoisia opiskelijoita. Ryhmässä 2 suomea paremmin osaava, tasolla A2.1+ oleva opiskelija puhui ja veti keskustelua eteenpäin. Keskustelu jäi lyhyeksi, koska muut ryhmäläiset eivät osallistuneet siihen yhtä aktiivisesti. Pienryhmä 3 tarvitsi suhteellisen paljon tukea, he kaipasivat lisää omakohtaisia esimerkkejä, kysyivät mm. mitä he voisivat kertoa työnantajalle itsestään. Pienryhmä 4 ei ehtinytkään pohtia kysymyksiä. Sen kaksi jäsentä oli tasolla A2.1 ja yksi tasolla A1.2. Kumpikin tason A2.1 opiskelija itsearviointitehtävän vastausten perusteella koki, että tekstissä oli paljon uusia sanoja, tehtävien vastaukset oli vaikea löytää ja lukemiseen meni paljon aikaa.

Tehtävien analyysin lopussa mainitsen vielä, että ymmärtämisen osuuden arviointi prosenteissa oli opiskelijoille vaikeaa. Ainoastaan puolet opiskelijoista osasivat vastata tähän. Kolme opiskelijaa arvioi ymmärtäneensä 0–20 % ja neljä 20–40 % tekstistä. Vastanneista kuusi opiskelijaa valitsi selkoversion.

Tehtävätulosten analyysin yhteenvetona voidaan todeta, että opiskelijat suoriutuivat tehtävistä melko hyvin. Integroidun sanastotehtävän tavoite oli tekstin sanatarkka lukeminen ja aihepiirin sanaston löytäminen. Teksti tarjosi vihjeitä uusien sanojen merkityksen päättelyä varten. Oikeiden vastausten keskiarvo oli 50 %. Oikein-väärin-tehtävä vaati jo sekä

yksityiskohtien että asioiden välisten suhteiden ymmärtämistä. Suurin osa tutkimukseen osallistuvista opiskelijoista oli tasolla A2.1, mikä tarkoittaa, että he voivat ymmärtää muutaman kappaleen pitkän tekstin sisällön. Elaboroitu teksti oli puolet pidempi, mutta tehtävien vastaukset osoittavat, että opiskelijat ymmärsivät tekstin melko hyvin, oikeiden vastausten mediaani on 64 %.

Elaboroidun tekstin valitsi kahdeksan opiskelijaa, seitsemän heistä oli tasolla A2.1 ja yksi tasolla A1.3. Loput kuusi opiskelijaa valitsivat selkokiehisen tekstin. Elaboroidun tekstin valinneet mainitsivat, että teksti on selittävä, sen aihe on kiinnostava ja tärkeä, sanasto on tarpeellinen ja rakenne on ymmärrettävä. Selkokiehisen tekstin mainittuja ominaisuuksia olivat tekstin lyhyys, sanaston helppous ja lukemisen nopeus. Itsearviointin tulokset vahvistavat opiskelijoiden sanoja. Ryhmäkeskustelujen aikana A2.1-tason opiskelijat onnistuivat hyödyntämään tekstin sisältöä suullisissa pohdinnoissaan.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmassa tarkastelin elaboroinnin keinoja tekstin ymmärrettävyyden kannalta sekä elaboroidun tekstin lukukokemusta hitaiden alkuvaiheen S2-aikuisopiskelijoiden näkökulmasta.

S2-opetuksessa kehoitetaan käyttämään autenttista materiaalia. Vaikeustasoltaan liian vaativa materiaali voi puolestaan heikentää opiskelijoiden motivaatiota, siksi aitoon materiaalin voi siirtyä vasta B1–B2-tasolla (Long 2015: 251). Alkuvaiheen opiskelijoita varten opettajan kannattaakin aitoa materiaalia siis muokata. Selkokielistämällä muokatun materiaalin käyttö on S2-opetuksessa jo vakiintunutta, tunneilla hyödynnetään mm. Selkouutisia ja Selkosanomien artikkeleita. Selkokieli palvelee monia lukijoita, mutta selkotekstien käyttöä S2-opetuksessa on jonkin verran myös kritisoitu. Kritiikki koskee mm. sitä, että selkoteksteissä ei oteta huomioon kielitaidon kehittymisen näkökulmaa: selkokielistäessä teksti supistetaan liikaa ja poistetaan juuri sellaiset rakenteet, joista on oppijalle hyötyä jatkossa (Yano et al. 1994: 191; Rapatti 2008: 76; Long 2015: 251). Lisäksi yksinkertaistettuja tekstejä lukiessaan opiskelija saattaa kehittää sellaisia strategioita, joita ei voi myöhemmin soveltaa aitoihin teksteihin (Yano et al. 1994: 191; Oh 2001: 71). Muokatessa tekstejä opetuskäyttöön on pidettävä mielessä, että opiskelijoiden kielitaito kehittyy ja myöhemmin he siirtyvät aitojen tekstien pariin. Opetustekstien pitää tukea tätä siirtymää. Elaborointia nähdään tähän tarkoitukseen sopivana tekstin muokkaamisen menetelmänä, koska elaboroitu teksti selittää, esittää taustatiedot, yhdistää tuntemattoman asian aiemmin opittuun ja ottaa huomioon lukijan kokemuksen.

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut ensinnäkin elaboroinnin tekstuaalisia keinoja, jotka vaikuttavat tekstin ymmärrettävyyteen. Longin (2015: 252) mukaan tekstiä elaboroidessa lisätään redundanssia, säännöllisyyttä sekä loogisten suhteiden eksplisiittisyyttä. Tekstin aiheeksi valikoitui työnhaku, joka on kotoutumiskoulutuksen keskeinen aihe sekä aikuisten olennainen taito. Aiheeseen kuuluu erikoissanasto, joka opiskelijoiden on tarpeen oppia. Tekstin analyysi toi esille, että elaboroitu versio tarjoaa riittävästi vihjeitä leksikaaliseen päättelyyn. Elaboroidussa tekstissä sanat ja rakenteet toistuvat, selitykset perustuvat lukijalle tuttuun tietoon ja teksti tarjoaa tarvittavia taustatietoja. Teema kulkee johdonmukaisesti ja tapahtumat esitetään loogisesti kronologisessa järjestyksessä, lauseiden väliset ja sisäiset suhteet tehdään näkyviksi mm. konjunktioiden avulla. Edellä mainitut keinot tukevat tekstin ymmärtämistä ja rakenteiden läpinäkyvyyden myötä lukija ei joudu arvaamaan asioiden välisiä suhteita, hän voi keskittyä uusien sanojen merkitysten päättelyyn.

Olen myös verrannut elaboroidun tekstin piirteitä selkokielisen tekstin piirteisiin. Kävi ilmi, että monet piirteet ovat ominaisia sekä selkokieliselle että elaboroidulle tekstille. Ensinnäkin tekstien leksikaalinen tiheys oli sama – noin 60 %. Tekstejä voi kutsua leksikaalisesti väljiksi, kummassakin esiintyy monta funktiosanaa. Kummassakin tekstissä lukijaa sinutellaan, käytetään sekä *sinä*-persoonapronomineja että yksikön 2. persoonan verbimuotoja. Teksteissä ei ole passiivia, suurin osa verbeistä on finiitti- ja myöntömuotoisia. Elaboroitu teksti sisältää kuitenkin pitempiä ja monipolvisia lauseita, siinä on käytetty enemmän sidoskeinoja ja taivutusmuotoja (mm. nominien monikkomuotoja ja verbin perfektiiä). Opiskelija siis altistuu yleiskielen rakenteisiin elaboroidun tekstin kautta ja saattaa oppia uutta. Tämä on havaittu aiemmissakin tutkimuksissa (Yano, Long ja Ross 1994; Oh 2001; Rapatti 2008; Long 2015).

Toiseksi olen tarkastellut, miten hitaat oppijat suoriutuvat elaboroidun tekstin luetun ymmärtämisestä. Tekstiä elaboroidessa pidin mielessä hitaan ryhmän A2.1-aikuisopiskelijaa ja sen kielitaitotasolle ominaista sanavarastoa ja rakenteita. Opiskelijoiden vastausten analyysistä kävi ilmi, että elaboroitu teksti tukee sekä yksityiskohtien että asioiden välisten suhteiden ymmärtämistä. Opiskelijat suoriutuivat tehtävistä hyvin, selkeitä eroja eri tasoisten opiskelijoiden tulosten välissä integroidussa sanastotehtävässä ja oikein-väärin-tehtävässä ei ollut. Oikein-väärin-tehtävässä oli yhteensä seitsemän kysymystä, melkein kaikki 14 opiskelijaa osasi vastata oikein neljään kysymykseen. Osoittautui, että kolme kysymystä oli muotoiltu epämääräisesti ja niissä oli liikaa tulkinnanvaraa. Suurin osa opiskelijoista vastasikin niihin väärin. Ryhmäkeskusteluissa ainoastaan yhden pienryhmän jäsenet onnistuivat hyödyntämään tekstin sisältöä keskustelussa. Pienryhmä koostui pääosin A2.1-tason opiskelijoista, jotka valitsivat elaboroidun version. Tämä pienryhmä keskusteli tekstin sisällöstä vapaasti, ja heille muodostui omakohtainen kosketus aiheeseen. Tätä voi kutsua onnistuneeksi oppimisprosessiksi. Rapatin (2008) tutkimuksessakin elaboroidun tekstin lukijat onnistuivat rakentamaan tekstin kokonaisuutta käsittelevän dialogin.

Hitaat oppijat tarvitsevat opettajan tukea enemmän kuin perusryhmän oppijat, itsenäinen työskentely on haastavaa. Hitaan polun opiskelijoiden taustatiedot aiheesta saattavat olla puutteellisia, mutta tutkimuksen tulokset osoittavat, että elaboroitu teksti avaa taustatietoja sopivassa määrin.

Kolmanneksi olen selvittänyt, kumman tekstiversioon opiskelijat valitsevat ja millä perusteella. Elaboroitu teksti oli puolet pidempi kuin selkokielinen. Odotuksenmukaisesti A1.3-tasolla olevat ja A2.1-tason hitaammat lukijat valitsivat selkokielisen tekstin pituuden

perusteella. He kokivat, että teksti on lyhyt, nopealukuinen ja helppo. Elaboroidun version valitsivat A2.1-tasoiset opiskelijat. He perustelivat valintansa seuraavasti: heidän mielestään teksti oli selittävää, sen rakenne oli ymmärrettävä, sanasto oli tarpeellinen ja aihe oli kiinnostava. Sama linjaus toistuu myös lukukokemuksen itsearvioinnissa. Elaboroidun tekstin valinneet arvioivat lukukokemustaan positiivisemmin kuin A1.3. Nämä tulokset tukevat Rapatin (2008) tekemiä havaintoja, että lukijan kokemus nopea- tai helppolukuisuudesta ei riipu tekstin pituudesta.

Tutkimuksessani toistuvat aiempien tutkimusten havainnot: elaboroitu teksti edistää ymmärrettävyyttä mm. selitysten ja toistojen kautta, tekstin kieli on muokattu, mutta opiskelijoille tarjotaan rajallisesti vierasta ainesta uuden oppimiseksi. Tässä tutkielmassa uusien sanojen tai rakenteiden oppimista ei ole kuitenkaan tutkittu.

Tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää pienen osallistujamäärän ja verrokkiryhmien puutteen takia, mutta siitä voi tehdä suuntaa antavia johtopäätöksiä.

Yhteiskuntaopilla on maine vaikeana oppiaineena, joka liittyy tekstien käsitteellisyyteen. Uusien käsitteiden oppimista voi edistää tarjoamalla opiskelijoille mahdollisuuden muodostaa omakohtaisten kokemuksen asiasta (Dale 1969), kokemus voi olla sekä fyysinen (draama, havainnointi, laboratoriokoe) että abstraktinen, kieltä hyödyntävä. Elaboroitu teksti tarjoaa mahdollisuuksia omakohtaisen kokemuksen muodostamiseen esimerkkien ja selitysten kautta.

Tuntityöskentely ei yleensä rajoitu ainoastaan tekstin lukemiseen ja tehtävien tekoon. Tunnilla opettajalla on tärkeä rooli: hän voi antaa taustatietoja ja kytkeä uuden tiedon aiemmin opittuun. Kirjallisella tekstillä on kuitenkin oma funktionsa. Tietoa antava, informatiivinen teksti sisältää tärkeitä tietoja, joista on hyötyä myös todellisessa elämässä koulun ulkopuolella. Tarvittaessa opiskelija voi myöhemmin palata kirjallisiin materiaaleihin ja tarkistaa sanat ja asiat. Elaboroinnissa käytetään maahanmuuttajille suunnatulle puheelle (eng. *foreign talk*) ja opettajan puheelle ominaisia käsitteiden avaamiskeinoja. Elaboroiduissa teksteissä ikään kuin kuuluu opettajien ääni.

Aineiston analyysin pohjalta voi tehdä päätelmän, että elaborointi tukee itsenäistä työskentelyä ja tiedonhankintaa hitaassakin ryhmässä. Tämä tarkoittaa, että elaborointia voi käyttää kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheessa työelämä- ja yhteiskunta-aiheisten tekstien muokkaamiseen. A1.3-opiskelijoita varten kannattaa jakaa teksti pienempiin osiin, jotta opiskelijat eivät turhautuisi sen pituuteen. Tekstin yhteydessä voidaan käyttää integroitua sanastotehtävää, joka tukee leksikaalista päättelyä. Sen avulla opiskelija kiinnittää enemmän huomiota yksittäisiin sanoihin ja hyödyntää tehokkaammin selittävän kontekstin vihjeitä.

Lähteet

- AHMAD, AKHLAQ 2019: Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa V. Kazi – A. Alitolppa-Niitamo – A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. s. 15–27. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7> Viitattu 23.5.2022
- AHONEN, LILI 1993: Sanaston asemasta vieraan kielen opetuksessa. – J. Kalliokoski – K. Siitonen (toim.) *Suomeksi maailmalla. Kirjoituksia Suomen kielen ja kulttuurin opettamisesta* s. 41–50. Castreaninumin toimitteita 44. Helsinki: Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Suomalais-Ugrilainen Seura.
- ALDERSON, CHARLES J. 2000: *Assessing reading*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ARO, MARI 2013: Kielen oppijasta kielen osaajaksi. Teoksessa T. Keisanen – E. Kärkkäinen – M. Rauniomaa – P. Siitonen – M. Siromaa (toim.) *Osallistumisen multimodaaliset diskurssit. Multimodal discourses of participation. AFinLAn vuosikirja 2013*, s. 11–28. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- COOK, VIVIAN 2001: *Second language learning and language teaching*. London: Arnold.
- CSC - IT Center for Science 2004: Frequency Lexicon of the Finnish Newspaper Language [text corpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201405272>
- CUMMINS, JIM 2000: *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Multilingual Matters, 2000.
- DALE, EDGAR 1969: *Audiovisual methods in teaching*. (3rd edition) New York: Holt, Rinehart & Winston, Inc.
- DE LENCE, MARTA ALEJANDRA VESSONI 2010: *Assisting the intermediate-level language listener through the use of elaborated texts*. Iowa State University.
- EGGINS, SUZANNE 1994: *An introduction to systemic functional linguistics*. London: Continuum.
- ESKEY, DAVID 2005: Reading in a second language. Teoksessa E. Hinkel (toim.) *Handbook of research in second language teaching and learning*, s. 563–579. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- EUROOPAN NEUVOSTO 2020: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Euroopan neuvosto: Strasbourg. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>. Viitattu 22.5.2022.
- HALLIDAY, M. A. K. 1998: Things and relations. Teoksessa J. R. Martin – R. Veel (toim.) *Reading Science: Critical and Functional Perspectives on Discourses of Science*. s. 185-235). London: Routledge.
- HALLIDAY, M. A. K., – MATTHIESSEN, C. M. I. M. 2014: *An introduction to functional grammar* (3th ed.). London: Arnold.
- HEIKKINEN, VESA 2012: Ymmärrettävyytutkimuksen kysymyksiä. *Kielikuvia* 2012, s. 40–44.
- HINKEL, ELI 2005: *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*. Mahwah: Taylor and Francis, 2005.
- HOFFRÉN, HENRIKKA 2000: *Suomalaiset Ranskassa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- HOLOPAINEN, ESKO 2003: *Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- HUHTA, ARI – TAMMELIN-LAINE, TAINA – HIRVELÄ, TUIJA – NEITTAANMÄKI, REETTA – STORDELL, ELINA 2017: Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tulosten ennustaminen lähtötason arviointien perusteella. *Aikuiskasvatus*, 37(3), s. 190-204.
- JAKONEN, TEPPO 2008: *S2-oppijoiden tekstinymmärtämisen tukeminen lukutehtävillä. Tehokkaista lukustrategioista eväitä oppikirjateksteistä opiskeluun*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä
- JÄRVINEN, SARI 2001: Sanojen selittämisestä suomi toisena kielenä -oppitunneilla. Teoksessa T. Nieminen (toim.) *Vuorovaikutus ja suomen kielen oppiminen*. s. 173–258.
- JUUSOLA, MARKKU 2019: *Selkokielen tarvearvio 2019*. Kehitysvammaliitto ry.
- KANANEN, LAURA – TUISKU, SARA 2014: *Tietoa antavan tekstin ymmärrettävyys aikuisten alkeistason S2-oppijoiden näkökulmasta*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- KIVELÄ, TARU KATRIINA 2009: *Kotoutumisen eri polut: Suomen kehitysmaataustaisten maahanmuuttajien kotoutumisen haasteita*. Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Kehitysmaatutkimuksen laitos.
- KODA, KEIKO 2005: *Insights into second language reading. A cross-linguistic approach*. Cambridge Applied Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- KRASHEN, STEPHEN 1989: We acquire vocabulary and spelling by reading: Additional evidence for the input hypothesis. *Modern Language Journal*, 73(4), s. 440–464.
- KULKKI-NIEMINEN, AULI 2010: *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 963. Tampere: Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- LARJA, LIISA 2019: Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Teoksessa V. Kazi – A. Alitolppa-Niitamo – A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. s. 28–42. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7> Viitattu 23.5.2022.
- LESKELÄ, LEEALaura – KULKKI-NIEMINEN, AULI 2015: *Selkokirjoittajan tekstilajit*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Opikie.
- LESKELÄ, LEEALaura – UOTILA, ELIISA 2019: Selkokieli saavutettavan viestinnän välineenä. julkaisussa. Teoksessa M. Hirvonen – T. Kinnunen (toim.) *Saavutettava viestintä: Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. s. 227– 248. Gaudeamus, Helsinki.
- LESKELÄ, LEEALaura – VIRTANEN, HANNU (toim.) 2005: *Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Opikie.
- LONG, MICHAEL H. 2015: *Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching*. West Sussex, England: John Wiley & Sons, Ltd., 2015. Print.
- MAAHANMUUTTOVIRASTO 2022. Tilastot. Verkkosivu. <https://tilastot.migri.fi/#decisions> Viitattu 23.5.2022.
- MARTIN, MAISA 1990: Ulkomaalaisuus ja selkokieli. – *Kielikello* 4/1990 s. 26.
- MARTIN, MAISA 1999: Mikä on keskeisintä suomen kielessä? Teoksessa S. Pekkola (toim.) *Sadanmiehet. Aarni Penttilän ja Ahti Rytkösen juhlaKirja*. s. 155–181. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- NISSILÄ, LEENA – MARTIN, MAISA – VAARALA, HEIDI – KUUKKA, ILONA 2006: *Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus.

- OECD 2018: *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland*. Pariisi: OECD Publishing.
- OH, SUN-YOUNG 2001: Two Types of Input Modification and EFL Reading Comprehension: Simplification versus Elaboration. *TESOL Quarterly*, vol. 35, no. 1, 2001, s. 69–96.
- OPS 2012 = Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf Viitattu 16.4.2022
- OPS 2022 = Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf Viitattu 10.5.2022
- OWAL GROUP 2018: *Selvitys kotoutumiskoulutuksen malleista Turussa ja pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Uudenmaan ELY. Kotona Suomessa -hanke.
https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/20388605/Kotoselvitys_09_04_18.pdf/341dcdd8-f5e8-4eac-b667-a9043bf4a012 Viitattu 24.5.2022
- PALDANIUS, HILKKA 2020: *Kuka aloitti kylmän sodan? Lukion historian aineistopohjaisen esseän tekstilaji tiedonalan tekstitaitojen näkökulmasta*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PERSSON, TOMAS 2016: The Language of Science and Readability. Correlations between Linguistic Features in TIMSS Science Items and the Performance of Different Groups of Swedish 8th Grade Students. *Nordic Journal of Literacy Research*, vol. 2, May 2016. 1–27.
- PIHLAJA, LENITA 2010: Tehokkaaksi lukijaksi. Teoksessa H. Tani – L. Nissilä (toim.) *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa*, s. 88–102. Helsinki: Opetushallitus.
- PITKÄNEN-HUHTA, ANNE 1999: Vieraalla kielellä lukemisen tutkimus. Teoksessa K. Sajavaara – A. Piirainen-Marsh (toim.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. s. 259–288. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- RAPATTI, KATRIINA 2007: *Oppikirjatekstin vuorovaikutteisuus avaimena ymmärtämiseen: tekstin modifioinnin vaikutus suomea toisena kielenä opiskelevien lukemiseen*.

- Sivuainetutkielma. Helsingin yliopisto, Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, suomen kieli.
- RAPATTI, KATRIINA 2008: Tekstin vuorovaikutteisuus avaimena ymmärtämiseen. Teoksessa J. Tanner – M. Kokkonen (toim.) *Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus*. s. 69–108. Helsingin yliopisto, Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- RAPATTI, KATRIINA 2009: Voiko oppikirjaan upota? Suomi toisena kielenä -oppilas oppikirjatekstin lukijana. Teoksessa I. Kuukka – K. Rapatti (toim.) *Yhteistä kieltä luomassa. Suomea opetteleva opetusryhmässäni*. s. 70–90. Helsinki: Opetushallitus.
- RICHARDS, JACK C. 2006: Materials Development and Research – Making the Connection. *RELC Journal*, vol. 37, no. 1, 2006, s. 5–26.
- RUUSUVUORI, JOHANNA – NIKANDER, PIRJO 2016: Puheen litterointikäytännöistä eri tutkimustarkoituksiin. Teoksessa L. Tiittula – P. Nuolijärvi (toim.) *Puheesta tekstiksi – Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja*, s. 63–86. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1424. Helsinki: SKS.
- SAARIO, JOHANNA 2012: *Yhteiskuntaopin kieliympäristö ja käsitteet: toisella kielellä opiskelevan haasteet ja tuen tarpeet*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SAINIO, ARI (toim.) 2000: *Teksti, joka rakastaa lukijaansa*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- SAVOLAINEN, ANNA-KAISA 2007: *Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden luetun ymmärtämisen taidoista*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- SELKOKESKUS 2022. Selkokielen mittari 2.0. Verkkosivu. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-mittari/> Viitattu 18.5.2022
- SEPPÄ, PERTTI 2005: YLE Radio Finlandin selkoutiset. Teoksessa L. Leskelä – H. Virtanen (toim.) *Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. s. 168–187. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.
- SERGEJEFF, KAARINA 2022a: *Hidas oppija. Lähtökohtia hitaasti etenevän kielenoppijan opetukseen*. Miten tukea hitaasti etenevää oppijaa -koulutus, Helao. 18.3.2022. Saatu K. Sergejeffilta 24.5.2022.
- SERGEJEFF, KAARINA 2022b: *Kielikäsitys ja opetus hitaan oppijan piirteitä. Millaisesta opetuksesta hidaskielen oppija hyötyy?* Miten tukea hitaasti etenevää oppijaa -koulutus, Helao. 18.3.2022. Saatu K. Sergejeffilta 24.5.2022.
- SUNI, MINNA 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- URANO, KEN 2000: *Lexical simplification and elaboration: sentence comprehension and incidental vocabulary acquisition*. Maisterintutkielma. University of Hawaii.
- UUDENMAAN ELY-KESKUS 2021: *Uudenmaan ELY-keskuksen asiantuntijalausunto: Kotoutumiskoulutuksen hankinta Uudenmaan ELY-keskuksessa, 11.10.2021*. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-399290.pdf> Viitattu 25.5.2022.
- VÄHÄPASSI, ANNELI 1987: *Tekstinymmärtäminen: tekstinymmärtämisen tasosta suomalaisessa peruskoulussa*. KTL:n julkaisusarja A 10. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- VALTANEN, HELENA 1998: *Vieraalla kielellä lukeminen. Lukuprosessit tutkimuksen kohteena*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- VALKO II = Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-179-1> Viitattu 20.4.2022
- VAN LIER, LEO 1996: *Interaction in the Language Curriculum: Awareness, autonomy and authenticity* (1st ed.). Routledge.
- VASILE, SONJA 2021: *S2-aikuisopiskelijat selko- ja yleiskielisen oppikirjatekstin lukijoina*. Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto, Humanistinen tiedekunta.
- VAURIO, LEENA 1998: *Lexical inferencing in reading in English on the secondary level*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 145. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- VIRTUALUOTO, JENNI – VÄYRYNEN, PERTTI 2000: Voidaanko tekstin luettavuutta mitata matemaattisilla indekseillä? *Informaatiotutkimus, vol 19, nro 4 (2000)*, s. 100–106, <https://journal.fi/inf/article/view/1617>. Viitattu 10.4.2022
- VIRTANEN, HANNU 2012: *Selkokielen käsikirja*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus Opik.
- VISK = Auli Hakulinen – Maria Vilku – Riitta Korhonen – Vesa Koivisto – Tarja Riitta Heinonen – Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS. Verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- YANO, YASUKATA – LONG, MICHAEL H. – ROSS, STEVEN 1994: The Effects of Simplified and Elaborated Texts on Foreign Language Reading Comprehension. *Language Learning* 44:2, June 1994. s. 189–219.

Liitteet

Liite 1. Elaboroitu teksti ja integroitu sanastotehtävä

Teksti 1. Lue teksti ja tee tehtävät

Työnhaku

Työnhakuun eli työn etsimiseen menee paljon aikaa ja energiaa. Kun haluat saada työpaikan Suomessa, ole aktiivinen, koska työnhakijoita on paljon.

Kun työnantaja haluaa palkata uuden työntekijän, hän tavallisesti laittaa ilmoituksen avoimesta työpaikasta internetiin tai sanomalehteen. Katso sieltä, onko sinulle sopivaa työtä nyt tarjolla. Voit myös pyytää TE-toimistosta apua työnhakuun, mutta kaikki työnantajat eivät kerro TE-toimistolle avoimista työpaikoista. Jos tiedät firman, jossa haluat olla töissä, voit myös ottaa yhteyttä itse. Soita tai lähetä sähköpostiviesti ja kysy työtä.

1. Alleviivaa sana, joka tarkoittaa ihmistä, joka etsii työtä.
2. Kuka antaa työtä ja maksaa palkkaa? Alleviivaa oikea vastaus.
3. Alleviivaa sana, joka tarkoittaa sama kuin *ottaa työhön*.
4. Minkä tekstin työnantaja kirjoittaa sanomalehteen, kun etsii työntekijää? Alleviivaa oikea vastaus.
5. Alleviivaa, mistä voit saada apua.
6. Mitä tarkoittaa *ottaa yhteyttä*? Alleviivaa oikea vastaus.

Jos et löydä sopivaa työpaikkaa, voit etsiä myös työharjoittelupaikkaa. Työharjoittelun aikana et tavallisesti saa palkkaa, mutta saat Kelasta työmarkkinatukea. Työharjoittelun aikana saat työkokemusta sekä tutustut työpaikkaan ja uusiin ihmisiin. Jos työharjoittelu menee hyvin ja sinä haluat jatkaa, voit kysyä pomolta, saatko työpaikan. Työharjoittelun kautta moni ihminen löytää työpaikan.

7. Miten työharjoittelu eroaa tavallisesta työstä? Alleviivaa oikea vastaus.
8. Alleviivaa, mitä tukea voit saada työharjoittelun ja työttömyyden aikana.
9. Mitä hyötyä on työharjoittelusta? Alleviivaa 2 asiaa.

Työhakemus

Kun olet löytänyt sopivan työpaikan, ota yhteyttä työnantajaan ja lähetä hänelle työhakemus. Työhakemus on teksti, jossa kerrot, miksi haluat tämän paikan, mikä koulutus sinulla on ja mikä on sinun työkokemus. Esimerkiksi jos olet kokki, niin työhakemuksessa voit kertoa, missä opiskelit kokiksi, kuinka monta vuotta olit töissä kokkina ja miksi tykkäät kokin työstä. Kirjoita työhakemus tietokoneella. Jos et tiedä, miten kirjoitat työhakemuksen, voit kysyä apua esim. TE-toimistosta.

10. Kun haet työtä, minkä tekstin kirjoitat? Alleviivaa oikea vastaus.
11. Mistä asioista kirjoitat työnantajalle? Alleviivaa 3 asiaa.

Työhaastattelu

Jos työnantaja tykkää sinun hakemuksesta ja olet hänen mielestä hyvä työntekijä, hän voi kutsua sinut työhaastatteluun. Työhaastattelu on keskustelu. Silloin pomo eli esimies tavallisesti kysyy paljon kysymyksiä, koska hän haluaa saada lisätietoja sinusta. Hän päättää, oletko sopiva henkilö. Muista myös kysyä itse. Kun menet työhaastatteluun, ota kaikki tärkeät paperit mukaan. Ota mukaan koulutodistukset ja työtodistukset.

12. Minkä keskustelun käyt, kun haluat saada työpaikan? Alleviivaa oikea vastaus.
13. Millä nimellä kutsut pomoa? Alleviivaa oikea vastaus.
14. Mitä otat työhaastatteluun mukaan? Alleviivaa 2 asiaa.

Liite 2. Tehtävät

1. Valitse, onko lause oikein vai väärin

Esim. Työpaikan saa nopeasti.

1. Työpaikkailmoituksia on esim. lehdissä ja netissä.
2. Työnantaja aina ilmoittaa TE-toimistoon avoin työpaikka.
3. Työtä ei voi hakea, jos ei ole työpaikkailmoitusta.
4. Työharjoittelun jälkeen pääset töihin.
5. Työhakemuksessa pitää kertoa koulutuksesta ja työkokemuksesta.
6. Jos olet lähettänyt työhakemuksen, saat kutsun työhaastatteluun.
7. Työhaastattelussa on hyvä, jos myös työnhakija kysyy työnantajalta.

oikein	väärin
	X

2. Keskustelutehtävä

Vastaa kysymyksiin:

1. Mitä ihmiset tekevät, kun haluavat saada työtä sinun kotimaassa?
2. Mitä sinä teet, kun haluat saada työtä Suomessa?
3. Onko työharjoittelu myös hyvä asia, jos et löydä heti hyvää työpaikkaa? Miksi?
4. Mitä voit kertoa työnantajalle itsestä?

3. Itsearviointitehtävä

Vastaa kysymyksiin:

	1=olen eri mieltä			5=olen samaa mieltä		
	ei			kyllä		
1. Luin tekstin nopeasti.	1	2	3	4	5	
2. Uusia sanoja oli vähän.	1	2	3	4	5	
3. Tekstiä oli helppo lukea.	1	2	3	4	5	
4. Tekstiä oli mukava lukea.	1	2	3	4	5	
5. Teksti oli kiinnostava.	1	2	3	4	5	
6. Haluan tietää asiasta lisää.	1	2	3	4	5	
7. Vastaukset oli helppo löytää.	1	2	3	4	5	
8. Ymmärsin	0–20 %	20–40 %	40–60 %	60–80 %	80–100 %	

Liite 3. Selkokieline teksti

Teksti 2. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin.

TYÖNHAKU

Työtä on vaikea saada. Sinun täytyy olla hyvin aktiivinen, jos haluat työpaikan. Voit kysyä työtä työvoimatoimistosta. Kaikki työnantajat eivät kerro työvoimatoimistolle, että heillä on avoin työpaikka.

Sinun täytyy myös esimerkiksi:

- lukea sanomalehdestä työpaikat
- katsoa internetistä työpaikat
- soittaa työnantajalle tai mennä työnantajan luokse ja kysyä työtä
- mennä työharjoitteluun

Työharjoittelun aikana moni ihminen löytää työpaikan. Työharjoittelupaikan työnantajalta voi kysyä työpaikkaa.

Työpaikkahakemus

Sinä voit soittaa työnantajalle ja kysyä työpaikkaa. Usein työnantaja haluaa, että työnhakija kirjoittaa työpaikkahakemuksen. Työpaikkahakemuksessa sinun täytyy kertoa, mikä koulutus sinulla on. Sinun täytyy myös kertoa, missä olit aikaisemmin työssä. Työpaikkahakemus täytyy kirjoittaa tietokoneella.

Sinä voit kysyä esimerkiksi työvoimatoimistosta, millä tavalla työpaikkahakemus täytyy tehdä.

Työpaikkahaastattelu

Työnantaja lukee hakemukset ja ilmoittaa, jos hän haluaa haastatella sinua. Ota työ- ja koulutodistuksesi mukaan, kun menet työpaikkahaastatteluun.

1. Tykkäätkö tekstistä 1 vai tekstistä 2? Ympyröi:

Teksti 1

Teksti 2

2. Miksi?